

Uluslararası Sempozyum

Türk Devletleri Yüzyılı'nda Ceditçiliğin Ufukları

22-23 Mayıs 2025 • TBMM • Ankara/Türkiye

Neo-Kolonyal Meydan Okumalar Karşısında
Geçmişten Geleceğe Bakmak

International Symposium

Horizons of Jadidism in the Turkic States Century

May 22-23, 2025 • GNAT • Ankara/Türkiye

Looking from the Past to the Future
in the Face of Neo-Colonial Challenges

Международный симпозиум

Горизонты джадидизма в столетии тюркских государств

22-23 мая 2025 г. • ВНСТ • Анкара/Турция

Взгляд из прошлого в будущее
перед лицом неоколониальных вызовов

ÜSSAM Stratejik Araştırmalar

Strategic Research

ÜSSAM Strategic Research

Application and Research Center

<https://cedidcliksempozyumu.uskudaruniversitesi.edu.tr/>

cedidclik.sempozyumu@uskudar.edu.tr

**ULUSLARARASI SEMPOZYUM
TÜRK DEVLETLERİ YÜZYILI'NDA
CEDİTÇİLİĞİN UFUKLARI:
NEO-KOLONYAL MEYDAN OKUMALAR KARŞISINDA
GEÇMİŞTEN GELECEĞE BAKMAK**

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM
HORIZONS OF JADIDISM
IN THE TURKIC STATES CENTURY:
LOOKING FROM THE PAST TO THE FUTURE
IN THE FACE OF NEO-COLONIAL CHALLENGES**

**ГОРИЗОНТЫ ДЖАДИДИЗМА
В СТОЛЕТИИ ТЮРКСКИХ ГОСУДАРСТВ:
ВЗГЛЯД ИЗ ПРОШЛОГО
В БУДУЩЕЕ ПЕРЕД ЛИЦОМ
НЕОКОЛОНИАЛЬНЫХ ВЫЗОВОВ**

22-23 Mayıs 2025 • TBMM • Ankara/Türkiye
May 22-23, 2025 • GNAT • Ankara/Türkiye
22-23 мая 2025 г. • ВНСТ • Анкара/Турция

Düzenleme Kurulu / Organizing Committee / Организационный Комитет

Havva KÖK ARSLAN	(Üsküdar Üniversitesi) (Başkan)
Cumhur KAYGUSUZ	(TBMM)
Yahya COŞKUN	(TBMM)
Ahmet KÖROĞLU	(İstanbul Üniversitesi)
Elmin ALİYEV	(İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Baltaş N. KARİPOV	(Ualikhanov Kokşetau Devlet Üniversitesi)
Bagyshbek RAIYMBEKOV	(Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi)

Bilim Kurulu / Scientific Committee / Научный Комитет

Adeeb KHALID	(Charleton College)
Ahmet KANLIDERE	(Marmara Üniversitesi)
Ashirbek MUMİNOV	(IRCICA)
Azmi ÖZCAN	(Fatih Sultan Mehmet Vakfı Üniversitesi)
Bakhtiyar BABADJANOV	(Özbekistan Ulusal Bilimler Akademisi)
Cengiz ÇAĞLA	(Yıldız Teknik Üniversitesi)
Danielle ROSS	(Utah Devlet Üniversitesi)
Deniz Ülke KAYNAK	(Üsküdar Üniversitesi)
Diliara M. USMANOVA	(Kazan Federal Üniversitesi)
Ebubekir GÜNGÖR	(Yozgat Bozok Üniversitesi)
Fahri TEMİZYÜREK	(Gazi Üniversitesi)
Havva KÖK ARSLAN	(Üsküdar Üniversitesi)
Hisao KOMATSU	(Bogazici Üniversitesi)
İbrahim MARAŞ	(Ankara Üniversitesi)
İsmail TÜRKOĞLU	(Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)
Jeff EDEN	(Northwestern Üniversitesi)
Levente LADVENSZKY	(Macaristan Turan Foundation)
Mahmut ARSLAN	(İbn Haldun Üniversitesi)
Mehmet TÜTÜNCÜ	(Hollanda)
Meryem HAKİM	(Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)
Michael KEMPER	(Amsterdam Üniversitesi)
Mirzahan EGAMBERDIYEV	(Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi)
Mustafa ÖNER	(Ege Üniversitesi)
Mustafa TUNA	(Duke Üniversitesi)
Naganawa NORIHIRO	(Hokkaido Üniversitesi)
Nurettin HATUNOĞLU	(Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi)
Okan YEŞİLOT	(Marmara Üniversitesi)
Paolo SARTORI	(Avusturya Bilimler Akademisi)
Pavel SHABLEY	(Chelyabinsk Devlet Üniversitesi)
Rafail HAKIMOV	(Mercani Tarih Enst. Tataristan Ulusal Bilimler Akademisi)
Sayan SHYLMAMBETOV	(Ahmed Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi)
Selim KARAHASANOĞLU	(İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Sergey ABAŞIN	(Avrupa Üniversitesi, St. Petersburg)
Sevinç ÖZCAN	(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Seyfettin ERŞAHİN	(Ankara Üniversitesi)
Vanja HAMZİC	(Soas Üniversitesi)
Veli Savaş YELOK	(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Vugar İMANBEYLİ	(Marmara Üniversitesi)
Yerkin BAYDAROV	(Kazakistan Doğu Çalışmaları Enstitüsü)

Yusuf AVCI
Zaynabidin ABDIRASHIDOV
Zaur GASIMOV

(Çanakkale 18 Mart Üniversitesi)
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
(Türk-Alman Üniversitesi, İstanbul)

Danışma Kurulu / Advisory Committee / Консультативный Комитет

Numan KURTULMUŞ	(TBMM Başkanı)
Alpaslan CEYLAN	(Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi)
Aziz SANCAR	(UNC School of Medicine)
Cengiz TOMAR	(IRCICA)
Dilorom ALİMOVA	(Özbekistan Bilim Akademisi)
Edward LAZZERINI	(Indiana Üniversitesi)
Firdevs ABDULKHALIKOV	(Özbekistan İslam Medeniyet Merkezi)
İlber ORTAYLI	(Türkiye Bilimler Akademisi)
İsa HABİBBEYLİ	(Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi)
Masayuki YAMAUCHİ	(Tokyo Üniversitesi)
Mehmet Cahit GÜRAN	(Hacettepe Üniversitesi)
Muzaffer ŞEKER	(Türkiye Bilimler Akademisi)
Nazife GÜNGÖR	(Üsküdar Üniversitesi)
Nevzat TARHAN	(Üsküdar Üniversitesi)
Olcas SÜLEYMANOV	(Kazakistan Cumhuriyeti/Yazar)
Selahaddin HALİLOV	(Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi)
Sultan RAEV	(TÜRKSOY)
Şahin MUSTAFAYEV	(Türk Akademisi)
Timur KOCAOĞLU	(Michigan Devlet Üniversitesi)

Sekreteryä / Secretariat / Секретариат

Güler KALAY	(Üsküdar Üniversitesi)
-------------	------------------------

20. YÜZYILIN İLK ÇEYREĞİNDE ORTA ASYA'DA CEDİTÇİ BASIN: SÜRELİ YAYINLAR ÜZERİNDEN BİR ANALİZ TEKLİFİ

ÖZET

Ahmet KÖROĞLU

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi

Elmin ALİYEV

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bilim Tarihi Enstitüsü

20. yüzyılın ilk çeyreği, Orta Asya'da Ceditçilik hareketinin basın faaliyetleri ve süreli yayınlar aracılığıyla kurumsallaştığı ve geniş bir entelektüel etki sahası oluşturduğu bir dönem olarak karakterize edilebilir. Bu dönemde Taşkent, Semerkant, Buhara, Hokand ve Hive gibi şehirlerde yayımlanan Ceditçi yayın organları, yalnızca bölgesel reform çabalarının sesi olmakla kalmamış, aynı zamanda Orta Asya genelinde ortak bir modernleşme ve düşünsel uyanışın taşıyıcıları olmuştur. Terakki, Hurşid, Şöhret, Asya, Turan, Sadâ-yı Fergana, Sadâ-yı Türkistan, Ayna, Islâh, Yurt gibi gazete ve dergiler, dönemin fikir hayatını şekillendiren temel platformlar arasında yer almıştır. Mahmudhoja Behbudi, Münevver Kari ve Abdurrauf Fitrat gibi isimler bu yayınlar aracılığıyla eğitim reformu, dini düşüncenin yenilenmesi, kadınların toplumdaki yeri ve siyasal temsil gibi konularda etkili tartışmalar yürütmüşlerdir. Dolayısıyla Orta Asya Ceditçiliğini sağlıklı bir şekilde kavrayabilmek için, bu yayınların hem içerik hem de etkileşim ağları çerçevesinde çok yönlü bir analizinin yapılması zorunludur.

Süreli yayınlar toplumların düşünce ve fikir hayatlarının anlaşılma süreçlerinde hayati bir rol oynar ve önemli bir iç çeşitlilik gösterir. Süreli yayınların bir alt kümesi olan gazeteler, hızlı bir bilgi ve haber akışı sağlayarak halkı canlandırırken, dergiler düşünce, sanat ve felsefe eserlerini yayarak okuyucuların eğitim ve gelişim düzeylerini artırır. Gazeteler, daha geniş zamansal kapsamlarla hazırlanmış ve okuyucuları uzun süreler boyunca meşgul eden dergilerin aksine, günlük üretim ve tüketimleriyle karakterize edilir. Hem gazeteler hem de dergiler toplumsal koşulları ve ideolojileri yansıtır. Önceki dönemlere ait süreli yayınların değeri, tarihsel olayları ve entelektüel söylemleri gelecek nesillere aktarma yeteneklerinde yatmaktadır. Bu bağlamda, gazeteler tarihsel haberleri ve yorumları çağdaş kitlelere iletirken, dergiler tarihsel düşünürlerin eserleri aracılığıyla politik, sosyal, edebi ve diğer dönüşümlerin arkasındaki nedenleri açıklığa kavuşturur. Yani, süreli yayınlar çağdaş okuyucuların tarihsel olayları yeniden deneyimlemelerini ve zamansal değişikliklerin arkasındaki süreçleri ve nedenleri anlamalarını sağlar.

Bu sunum, yukarıda tasvir edilen çerçevede, henüz gerçekleştirilmemiş kapsamlı bir araştırma projesinin ön çalışması niteliğindedir. Şimdiye dek yapılan münferit çalışmalar belirli şahıslar, dergiler veya temalar üzerine yoğunlaşmış olmakla birlikte, Ceditçi basının bütüncül bir analizini mümkün

kılacak sistematik bir envanter çalışması bulunmamaktadır. Önerilen proje, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yayımlanan tüm Ceditçi süreli yayınların eksiksiz biçimde tespit edilmesi, bunların dijital ortama aktarıldıktan sonra çok yönlü kataloglarının yapılması ve bunların sonucunda merkezi bir külliyyatın oluşturulmasını hedeflemektedir. Yapay zekâ destekli transliterasyon yöntemleriyle metinlerin Latin harflerine çevrilmesi ve çok dilli çeviri imkânlarının sağlanması, bu envanter ve külliyyatı yalnızca Türkoloji veya İslam tarihi uzmanlarına değil, daha geniş akademik çevrelere de erişilebilir kılacaktır. Böylece, bugüne kadar parçalı bilgilerle anlaşılan Ceditçilik hareketi, kaynakların tamlığı ve analitik bir yöntemle bütün yönleriyle aydınlatılabilecektir.

Bu bütüncül çalışma ile elde edilecek bulgular, sadece bölge modernleşmesinin dinamiklerini yeniden düşünmeye imkân vermeyecek, aynı zamanda Ceditçiliğin İslam dünyasındaki modernist hareketlerle ilişkisini de çok daha net biçimde ortaya koyacaktır. Siyaset, eğitim, din, ekonomi ve toplumsal cinsiyet gibi alanlardaki tartışma konularının içerik analizi yoluyla sistematik bir biçimde incelenmesi, dönemin entelektüel manzarasını çok katmanlı bir yapıda tasvir etmeyi mümkün kılacaktır. Bu bağlamda sunum, yalnızca mevcut literatüre eleştirel bir katkı sunmayı değil, aynı zamanda gelecekteki kapsamlı projelere metodolojik bir zemin hazırlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler:

Ceditçilik, Süreli Yayınlar, Entelektüel Tarih, Orta Asya

THE JADIDIST PRESS IN CENTRAL ASIA IN THE FIRST QUARTER OF THE 20TH CENTURY: A PROPOSAL FOR ANALYSIS THROUGH PERIODICALS

ABSTRACT

Ahmet KÖROĞLU

Assis. Prof., İstanbul University, Faculty of Economics

Elmin ALİYEV

Assis. Prof., İstanbul Medeniyet University, Institute for the History of Science

The first quarter of the 20th century can be characterized as a period when the Jadidism movement in Central Asia was institutionalized through press activities and periodicals and created a wide intellectual sphere of influence. During this period, Jadidist publications published in cities such as Toshkent, Samarkand, Bukhara, Kokand, and Khiva not only became the voice of regional reform efforts but also the carriers of a common modernization and intellectual awakening throughout Central Asia. Newspapers and magazines such as Terakki, Hurshid, Şöhret, Asya, Turan, Sadâ-yi Fergana, Sadâ-yi Türkistan, Ayna, Islâh, Yurt and many others were among the fundamental platforms that shaped the intellectual life of that period. Names such as Mahmudhoja Behbudi, Münevver Kari and Abdurrauf Fitrat carried out effective discussions on issues such as educational reform, the renewal of religious thought, the place of women in society and political representation through these publications. Therefore, in order to properly understand Central Asian Jadidism, it is necessary to conduct a multi-faceted analysis of these publications within the framework of both their content and interaction networks.

Periodicals play a vital role in the processes of understanding the intellectual history and lives of societies and show significant internal diversity. Newspapers, a subset of periodicals, provide a rapid flow of information and news, while magazines increase the education and development levels of readers by disseminating works of thought, art, and philosophy. Newspapers, unlike magazines, which are prepared with broader temporal scopes and keep readers occupied for long periods, are characterized by their daily production and consumption. Both newspapers and magazines reflect social conditions and ideologies. The value of periodicals from previous periods lies in their ability to transmit historical events and intellectual discourses to future generations. In this context, while newspapers convey historical news and commentary to contemporary audiences, magazines clarify the reasons behind political, social, literary, and other transformations through the works of historical thinkers. In other words, periodicals enable contemporary readers to re-experience historical events and understand the processes and reasons behind temporal changes.

This presentation is a preliminary study for a comprehensive

research project that has not yet been realized within the framework described above. While some studies conducted so far have focused on certain individuals, periodicals or themes, there is no systematic inventory study that would enable a holistic analysis of the Jadidist press. The proposed project aims to identify all Jadidist periodicals published in the first quarter of the 20th century in full, to digitize them and then to create a comprehensive catalogue, and to create a central corpus as a result. The translation of the texts into Latin letters using artificial intelligence-supported transliteration methods and the provision of multilingual translation opportunities will make this inventory and corpus accessible not only to experts in Turkology or Islamic history, but also to the wider academic and intellectual circles. Thus, the Jadidist movement, which has been understood with fragmented information to date, will be illuminated in all its aspects with the completeness of the sources and an analytical method.

The findings to be obtained through this holistic project will not only allow us to rethink the dynamics of this region's modernization but will also reveal more clearly the relationship of Jadidism with modernist movements in the Islamic world. A systematic examination of the debates in areas such as politics, education, religion, economy, and gender through content analysis will make it possible to describe the intellectual landscape of the period in a multi-layered structure. In this context, the presentation aims not only to make a critical contribution to the existing literature, but also to prepare a methodological basis for future comprehensive projects.

Keywords: Jadidism, Periodicals, Intellectual History, Central Asia

TÜRK DÜNYASININ GELECEĞİNDE TARİHTEN GELEN ÜÇ TEMEL FAKTÖR

ÖZET

Ahmet TAŞAĞIL

Prof. Dr., Yeditepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi

Tarihin derinliklerinden günümüze, hatta geleceğe bakmak, Türk Dünyası politikalarının esasını oluşturmakta büyük yarar sağlayacaktır. Bütüncül yaklaşım ve değerlendirmelerde bulunmak ayrıca analitik incelemeler yapmak Türk Devletleri'nin geleceğini belirlemeye katkı sağlayacaktır. Türk Devletleri Yüzyılı'nda Türk kökenli halklar arasında sağlam iş birliğinin temelleri atılmalıdır. Temel strateji geçmişten günümüze akan yol üzerinde üç ana konu üzerine oturtulmalıdır. Birincisi, Avrasya düzleminde tarih boyunca Türk kökenli halkların göçlerinin yani nüfus hareketlerinin araştırılarak ortaya konulmasıdır. İkincisi, Türk boyları sisteminin geçmişten günümüze kadar analiz edilerek Türk boyları arasındaki bağların gerçekliğini açığa çıkarmaktır. Üçüncü aşamada ise yine tarih kaynakları üzerinde bütün Türk Dünyası'nı kapsayan bir model devleti belirlemektir. Bu üç temel konu üzerine oluşturulacak siyasi strateji Türk devletlerinin geleceğinde ortak politikaların geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Türk kökenli insan gruplarının geniş coğrafyalara yayıldıkları malumdur. Tarihin en erken devirlerinden itibaren hangi boyun nerelere gittikleri ve ne tür siyasi oluşumları meydana getirdiklerinin bilinmesi mevcut toplulukların tarihi açıdan aydınlanmalarını temin edecektir. Boylar halinde yaşamak Türk Dünyası'nı oluşturan toplulukların en büyük özelliklerinden biridir. Yine en eski devirlerden itibaren boy adları, yapıları ve coğrafi dağılımlarının öğrenilmesi Türk Birliği'nin anlaşılması fikrine yol açacaktır. Çünkü söz konusu boylar bir anlamda Türklerin ana gövdesini meydana getirir. Bu gövde geçmişten günümüze Türk Dünyası'nın kendisidir. Bunun doğru anlaşılması birlik ruhunun gelişmesini ve artması için faydalı olacaktır.

Günümüz Türk Dünyası'nda yaşayan bütün Türk topluluklarını geçmişte kapsayan bir devlete ihtiyaç vardır. Bu devlet asıl adı Türk Kağanlığı olan Gök Türk Devleti'dir. Orhun Yazıtları'nın da katkısıyla adı geçen devlet zamanında Türklerin iç dünyası anlaşılmaktadır. Gök Türk Devleti kendisinden sonra gelen bütün Türk siyasi kuruluşlarına model oluşturduğu gibi önceki devletleri anlamamıza katkı sağlar. Günümüz Türk Dünyası'nı ve gelecek perspektifini oluşturmakta Gök Türk Devleti kaynaklık edebilir. Bahsettiğimiz üç ana konu üzerinde analizler yaparak Türk Devletleri Yüzyılı'nın geleceği üzerine stratejiler üretilebilir.

Anahtar kelimeler:

Türk Dünyası, Gök Türk Devleti, Boylar Sistemi, Tarihsel Analiz

THREE FUNDAMENTAL HISTORICAL FACTORS IN THE FUTURE OF THE TURKIC WORLD

ABSTRACT

Ahmet TAŞAĞIL

Prof., Yeditepe University, Faculty of Arts and Sciences

Looking from the depths of history to the present-and even into the future-can greatly contribute to shaping the core of policies regarding the Turkic World. A holistic approach, comprehensive evaluations, and analytical studies will support the determination of the future of the Turkic States. In the Century of Turkic States, solid foundations for cooperation among Turkic-origin peoples must be established. The fundamental strategy should be based on three main pillars rooted in the historical trajectory.

The first is the research and presentation of migration patterns-i.e., population movements-of Turkic peoples throughout Eurasian history. The second is the analysis of the Turkic tribal system from past to present in order to reveal the genuine bonds among Turkic tribes. The third is to identify, again through historical sources, a model state that encompasses the entire Turkic World.

A political strategy built upon these three pillars will contribute to the development of common policies for the future of Turkic States. It is well known that Turkic-origin groups spread across vast geographies. Knowing which tribes went where and what kinds of political structures they formed since the earliest times of history will provide historical clarity for today's communities. Living in tribes has been one of the most defining characteristics of the communities that make up the Turkic World. Learning about the names, structures, and geographical distributions of these tribes from the earliest eras will help foster the idea of Turkic unity. These tribes, in essence, form the main body of the Turkic peoples. This body, stretching from the past to the present, is the Turkic World itself. Understanding this correctly will help develop and strengthen the spirit of unity. There is a need today for a model state that once encompassed all Turkic communities of the past. This state is the Göktürk Khaganate, whose original name was the Turk Khaganate. Thanks to the Orkhon Inscriptions, the inner world of the Turks during this period is better understood. The Göktürk State served as a model for all subsequent Turkic political entities and also helps us comprehend earlier states. The Göktürk State can be a foundational reference for shaping today's Turkic World and its future outlook. By conducting analyses based on these three fundamental themes, it is possible to develop strategic visions for the Century of Turkic States.

Keywords:

Turkic World, Tribal System, Göktürk Khaganate, Historical Analysis, Common Strategy

KÜLTÜRLER ARASI ENTELEKTÜEL DEĞİŞİM: ORTA ASYA CEDİDİZMİNİN GÜNEY ASYA’DAKI EĞİTİM REFORMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI

ÖZET

Akbota ZHOLDASBEKOVA

Prof. Dr., L.N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi

Ceditizm, Orta Asyalıların ulus inşasındaki yadsınamaz etkisiyle bilinir. Karmaşık bir olgu olan Ceditçilik, sadece dine indirgenemezdi; siyasi, kültürel ve kimliksel yönleri de vardı. Ancak Ceditizm ‘in en önemli boyutu elbette eğitimdi. Kabaca söylemek gerekirse, farklı düzeylerde ve farklı varlıklarda uygulanan bir eğitim, güncelleme projesiydi. Orta Asyalılar, ister “ceditler,” ister “Türkistan hareketi” ya da sadece “ziyalılar (entelektüeller)” olarak adlandırılınsın, bu fenomeni şu ya da bu şekilde hala inceleme sürecindedir.

Bu bağlamda, ceditlerin Güney Asya (özellikle bugünkü Hindistan ve Pakistan ya da o zamanki adıyla Hindistan) üzerindeki etkisini incelemek son derece ilginç görünüyor. Bilinen nedenlerden dolayı bazı ceditlerin Hindistan’a yerleştikleri (XX. yüzyılın başlarında) ve orada sadece eğitim, bilim ve kültüre hizmet etmekle kalmayıp tüm ideoloji sektörüne katkıda bulundukları bilinen ancak unutulmuş bir gerçektir. Hintli uzmanlar, ceditlerin ulus inşası sürecindeki etkisini de görmektedir. Aligarh Üniversitesinin arşivleri bu konuda muazzam verilere sahiptir. Aynı zamanda, Türkistanlı aydınların bazı değerli anıları Hindistan ve Pakistan’da muhafaza edilmiş ve daha sonra iade edilmiştir (örneğin Baymırza Hayit, Mustafa Şokay’ın eserlerini Pakistanlı bir subaydan satın alabilmiştir).

Bu çalışma, çeşitli kaynaklardan, Ceditler ve onların soyundan gelenlerle, Ceditizm hareketiyle ilgilenen Hintli, Pakistanlı, İranlı, Türk ve Orta Asyalı akademisyenlerle yapılan yayınlanmamış ve Mirzatay Joldasbekov’un Baymırza Hayit ile yaptığı röportaj da dahil yayınlanmış röportajlardan derlenen geniş bir malzemeye dayanmaktadır.

Anahtar kelimeler:

Ceditizm, Orta Asya, Türkistan Hareketi, Güney Asya

CROSS-CULTURAL INTELLECTUAL EXCHANGE: EXPLORING THE INFLUENCE OF CENTRAL ASIAN JADIDISM ON EDUCATION REFORM IN SOUTH ASIA

ABSTRACT

Akbota ZHOLDASBEKOVA

Prof., L.N. Gumilev Eurasian National University

Jadidism is known for its undeniable impact to the nation building of the Central Asians. Being a complex phenomenon, it could not be reduced, to just religion – it also had political, cultural, and an identity aspect. But the most important dimension in Jadidism was, of course, education. Roughly speaking, it was an educational, updated project, which was implemented at different levels and in different beings. The Central Asians are still in this way or another in a process of studying this phenomenon, being it called 'jadids,' 'Turkestan movement' or just 'ziyalilar (intellectuals).'

In this context, it seems extremely interesting to study the influence of the jaddids on South Asia (mainly today's India and Pakistan or Hindstan at that time). It was a well-known, yet forgotten fact, that some jadids, due to the known reasons, were settled in India (beginning the XXth century) and not only served Education, Science and Culture there but contributed to the whole ideology sector. Indian experts do see the influence of jadidism to the nation-building process as well. The archives of the Aligarh University have immense data on the matter. Simultaneously, some of the precious memoirs by Turkestan intellectuals are preserved in India and Pakistan and later on was returned (e.g. Baymyrza Hayit was able to buy Mustafa Shokay's archives from Pakistani officer).

The paper is based on a vast material gathered as from various sources, unpublished and published interviews with jadids and their descendants, Indian, Pakistani, Iranian, Turkish, and Central Asian scholars, interested in the movement of Jadidism (including the interview of Baymyrza Hayit by Myrzatay Joldasbekov).

Keywords:

Jadidism, Central Asia, Turkestan Movement, South Asia

ГЕОИНФОРМАЦИОННЫЙ И НАУКОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ РОССИЙСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ ДЖАДИДИЗМА: КАРТОГРАФИРОВАНИЕ НАУЧНОЙ АКТИВНОСТИ И ПРОСТРАНСТВЕННОГО РАСПРОСТРАНЕНИЯ ИДЕЙ

АННОТАЦИЯ

Айслу ЮНУСОВА

Доктор исторических наук, Уфимский федеральный исследовательский
центр
Российской академии наук

Джадидизм как реформаторское движение в исламском мире и его влияние на мусульманские сообщества России остаются важным предметом изучения в отечественном исламоведении. Однако до сих пор отсутствует систематизированный анализ научной активности, посвященной этой теме, а также визуализация пространственного распространения джадидистских идей. Современные методы геоинформационных систем (ГИС) и наукометрии позволяют восполнить этот пробел, предложив новые подходы к изучению джадидизма. Целью работы является выявление ключевых тенденций в изучении джадидизма в российском научном пространстве, картографирование и визуализация географического распространения джадидистских идей и пространственного распределения научной активности современных исследований. Анализ проводится на основе 600 публикаций, включенных в российскую научную электронную библиотеку eLibrary <https://www.elibrary.ru/defaultx.asp>.

Исследование носит междисциплинарный характер, применены методы наукометрии для изучения публикационной активности, выявления ключевых авторов, научных центров и динамики исследовательских интересов; методы ГИС для картографирования научной активности и пространственного распространения джадидистских идей в регионах России и бывшей Российской империи; дискурс-анализ для классификации основных проблематик и их эволюции в российских исследованиях; количественные методы для обработки массива библиографических данных. Наукометрический анализ показывает, что работы казанских ученых составляют 32% всех публикаций eLibrary. Результатом нашего исследования является издание интерактивной карты научной активности и пространственного распространения джадидизма в России, классификация ключевых тем, авторов и научных центров по изучению джадидизма, определение тенденций и перспективных направлений дальнейших исследований джадидизма. Таким образом, результаты исследования позволяют не только углубить понимание джадидизма, но и предложить инновационные подходы к его изучению, сочетающие традиционные гуманитарные методы с современными технологиями. Ключевые слова: джадидизм, наукометрия, ГИС, картографирование, дискурс-анализ.

Ключевые слова:

Джадидизм, Наукометрия, ГИС, Картографирование, Анализ дискурса

GEO INFORMATIONAL AND SCIENTOMETRIC ANALYSIS OF RUSSIAN STUDIES ON JADIDISM: MAPPING SCIENTIFIC ACTIVITY AND SPATIAL DISSEMINATION OF IDEAS

ABSTRACT

Ayslu YUNUSOVA

Dr., Ufa Federal Research Centre of the Russian Academy of Sciences

Jadidism as a reformist movement in the Islamic world and its influence on Muslim communities in Russia remain an important subject of study in Russian Islamic studies. However, a systematic analysis of scientific activity dedicated to this topic, as well as a visualization of the spatial dissemination of Jadidist ideas, is still lacking. Modern methods of geographic information systems (GIS) and scientometrics can address this gap by offering new approaches to the study of Jadidism. The aim of this work is to identify key trends in the study of Jadidism within the Russian scientific space, map and visualize the geographical spread of Jadidist ideas, and analyze the spatial distribution of scientific activity in contemporary research. The analysis is based on 600 publications included in the Russian scientific electronic library eLibrary (<https://www.elibrary.ru/defaultx.asp>).

The study is interdisciplinary in nature, employing scientometric methods to examine publication activity, identify key authors, research centers, and the dynamics of research interests; GIS methods for mapping scientific activity and the spatial dissemination of Jadidist ideas in the regions of Russia and the former Russian Empire; discourse analysis to classify main themes and their evolution in Russian research; and quantitative methods for processing bibliographic data. Scientometric analysis shows that the works of Kazan scientists account for 32% of all publications in eLibrary.

The result of the study is the creation of an interactive map of scientific activity and the spatial dissemination of Jadidism in Russia, classification of key themes, authors, and research centers studying Jadidism, and identification of trends and promising directions for future research on Jadidism. Thus, the results of the study not only deepen the understanding of Jadidism but also propose innovative approaches to its study, combining traditional humanities methods with modern technologies.

Keywords:

Jadidism, Scientometrics, GIS, Mapping, Discourse Analysis

KÜRESEL AYDINLANMA OLARAK CEDİTÇİLİK: TÜRK DEVLETLERİ VE SÖMÜRGE SONRASI DÜNYA DÜZENİ

ÖZET

CEMİL AYDIN

Prof. Dr., North Carolina Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi

Bu çalışma, 19. yüzyılın sonlarında Avrupa merkezli emperyal dünyanın 20. yüzyılda ulus devletler dünyasına dönüşmesinde küresel aydınlanmanın entelektüel bir akımı olarak Ceditçiliğin uzun vadeli miraslarını ele almaktadır. Türk Dünyası'nın Ceditçi entelektüelleri, Osmanlı entelektüelleri ile iş birliği içinde, 1870'lerden 1930'lara kadar Müslüman modernizmine ve Müslümanların sömürgecilikten arındırılmış dünya düzeni vizyonlarına katkıda bulunmuşlardır. Böylece, Cedit yayınları ve idealleri Türk Dünyası içinde ve ötesinde Güney Asya, Arap Osmanlı toprakları, İran ve Avrupa'daki Müslüman topluluklarda oldukça etkili oldu.

Cedit entelektüelleri, Müslümanların kurtuluş, eşit haklar ve medeniyetin ilerlemesine yönelik vizyonlarının dile getirilmesine yardımcı oldular. Ancak, Afro-Asya'nın dekolonizasyonu üzerindeki entelektüel etkilerine rağmen, Türk devletleri Sovyetler Birliği'nin kontrolü nedeniyle Afro-Asya toplumlarından kopmuştur. Müslüman toplumların çoğunluğu Afro-Asya'nın dünyayı yeniden yapılandırma ve sömürsüzleştirme girişiminin bir parçası olarak Bandung Konferansı'na katılırken, Ceditçi mirasa sahip Türk devletleri Sosyalist bloğun bir parçası oldu. Türk devletleri ve Afro-Asya ülkeleri arasındaki bu ayrışma, Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle sona ermiş ve Afro-Asya devletleri ile Türk devletleri arasında yenilenen diyalog, dayanışma ve değişimlere yol açmıştır.

Bu makale, Ceditçi düşüncenin sömürgecilikten kurtulma süreci ve sömürgecilik sonrası dünya düzeni üzerindeki mirasını ve Türk devletlerinin günümüz küresel Güney'deki konumunu bir yüzyıl boyunca değerlendirecektir.

Anahtar kelimeler:

Türk Devletleri, Ceditçi, Entelektüel, Emperyal, Sömürgecilik

JADIDISM AS GLOBAL ENLIGHTENMENT: TURKIC STATES AND THE POST-COLONIAL WORLD ORDER

ABSTRACT

Cemil AYDIN

Prof., University of North Carolina, College of Arts and Sciences

This proposed paper deals with the long-term legacies of Jadidism as an intellectual trend of Global Enlightenment in political transformations of the Eurocentric imperial world in the late 19th to the world of nations states in the 20th century. Jadid intellectuals of the Turkic world, in cooperation with the Ottoman intellectuals, contributed to Muslim modernism and Muslim visions of decolonial world order from the 1870s to the 1930s. Thus, Jadid publications and ideals became highly influential within and beyond the Turkic world in South Asia, Arab Ottoman lands, Persia, and Muslim communities across Europe. Jadid intellectuals helped articulate Muslim visions for liberation, equal rights, and civilizational progress.

Despite their intellectual impact on the Afro-Asian decolonization, however, Turkic states became de-linked from Afro-Asian societies due to the Soviet Union's control over them. While majority of the Muslim societies joined the Bandung Conference as part of Afro-Asian attempt to remake and decolonize the world, Turkic States with Jadidist legacy became part of the Socialist bloc. This divergence between the Turkic States and Afro-Asian countries ended with the collapse of the Soviet Union, leading to renewed dialogue, solidarities and exchanges between Afro-Asian states and Turkic states.

This paper will offer a century long evaluation of the legacy of Jadidist thought on the process of decolonization and post-colonial world order, and position of Turkic States in today's Global South.

Keywords:

Turkish States, Jadidist, Intellectual, Imperial, Colonialism

ТУРКЕСТАНСКИЕ ДЖАДИДЫ: “ПРОСВЕЩЕНИЕ – ЭТО ВЫЖИВАНИЕ”

АННОТАЦИЯ

Дилором АЛИМОВА

Проф., Институт истории Академии Наук Республики Узбекистан

Движение джадидизм, возникшее в начале XX века, было уникальным общественно-политическим и культурным явлением, сыгравшим существенную роль в культурном развитии Туркестана, становлении и развитии национально-освободительной идеологии. На этапе просветительства свою основную задачу прогрессисты видели в создании новой системы образования, и все силы отдали осуществлению этой реформы, создавая новометодные школы, библиотеки, читальные залы, первый театр, издавая учебники и газеты. В сравнительно короткий срок эти школы обрели доверие и популярность среди населения. К тому же учителями были, в основном, молодые люди, возраст которых не превышал 25 лет. Создавая новую систему образования и просвещения, национальные прогрессисты опирались на культурное наследие народов Центральной Азии, в частности труды Ибн Сино, Фараби, Улугбека, как фактических родоначальников социальных и научных реформ в Средней Азии. Понимая, что причинами развитости европейских держав является система образования и развитие новых технологий, они пытались ввести все, что приемлемо для Туркестана в область образовательных реформ.

Джадиды считали, что колониальная система правления российской администрации в Туркестане не только не отвечает национальным потребностям, но и наносит колоссальный социально-экономический ущерб стране. Поэтому их борьба за новометодное светское образование, укрепление лучших сторон национальной самобытности, интенсивное развитие культуры вылилась в конечном счете в борьбу за политическую самостоятельность и демократические формы правления. Джадиды были убеждены в том, что Туркестанский край будучи уникальной частью мировой цивилизации, обязан найти свое достойное место в сложном и противоречивом будущем, которое открывал XX век. Их имена были преданы забвению в советское время, но заняли своё достойное место в историческом и культурном наследии независимого Узбекистана.

Ключевые слова:

Туркестанские Джадиды, Национальная Идентичность, Просвещение

TURKESTAN JADIDS: “ENLIGHTENMENT IS SURVIVAL”

ABSTRACT

Dilorom ALIMOVA

Prof., Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan, Institute of History

The Jadidism movement, which emerged in the early 20th century, was a unique socio-political and cultural phenomenon that played a significant role in the cultural development of Turkestan, the formation and development of national liberation ideology. At the stage of enlightenment, progressives saw their main task in creating a new system of education, and they devoted all their efforts to the implementation of this reform, creating new-method schools, libraries, reading rooms, the first theatre, publishing textbooks and newspapers.

In a relatively short period of time these schools gained trust and popularity among the population. In addition, the teachers were mostly young people, whose age did not exceed 25 years. In creating a new system of education and enlightenment, the national progressives relied on the cultural heritage of the peoples of Central Asia, in particular the works of Ibn Sino, Farabi and Ulugbek, as the actual progenitors of social and scientific reforms in Central Asia. Realising that the reasons for the development of European powers were the education system and the development of new technologies, they tried to introduce everything that was acceptable to Turkestan in the field of educational reforms.

The Jadids believed that the colonial system of rule of the Russian administration in Turkestan not only did not meet the national needs but also caused enormous social and economic damage to the country. Therefore, their struggle for new-method secular education, strengthening of the best aspects of national identity, intensive development of culture ultimately resulted in the struggle for political independence and democratic forms of government. The Jadids were convinced that the Turkestan region, being a unique part of the world civilisation, was obliged to find its worthy place in the complex and contradictory future that the 20th century was opening up. Their names were forgotten during the Soviet era but have taken their rightful place in the historical and cultural heritage of independent Uzbekistan.

Keywords:

Jadids of Turkestan, National Identity, Enlightenment

ДЖАДИДИЗМ И СПЕЦИФИКА ПОЛИТИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ СРЕДИ ТАТАР-МУСУЛЬМАН ВОЛГО-УРАЛЬСКОГО РЕГИОНА В 1905 – 1907 гг.

АННОТАЦИЯ

Диляра УСМАНОВА

Проф., Казанский федеральный университет,
Институт международных отношений, истории и востоковедения

Джадидизм – многогранное явление, буквально означающее «обновление». Начавшееся в 1880-х гг. с робких поначалу попыток реформы системы исламского образования, оно завершилось кардинальной трансформацией всех сфер жизни российских мусульман в начале XX в. Всесторонняя реализация идей джадидизма (прежде всего политического) пришлось на период первой русской революции 1905 – 1907 гг. В число важнейших мероприятий того времени входят зарождение в стране новых политических институтов (политических партий и общероссийского парламента в лице Государственной думы), а также участие в их деятельности российских мусульман.

На пути политической трансформации можно отметить три общероссийских мусульманских съезда (август 1905 и 1906 гг., январь 1906 г.), учреждение и усилия по легализации мусульманской политической партии («Мусульманский союз»), а также участие мусульман в выборах в Государственную думу с последующим созданием из мусульманских депутатов «Мусульманской фракции» как центра политической жизни российских мусульман. Важное значение имело такое событие, как свадьба Мусы Бигиева, которая состоялась 20 мая 1905 г. в провинциальном татарском городе Чистополь. Мероприятие собрало более 500 гостей и фактически превратилось в крупное общественно-политическое событие, на котором обсуждались планы по формированию новых мусульманских общественно-политических структур.

В своем докладе я намерена подробнее остановиться на истории и значении этого мероприятия, которому в наши дни исполняется ровно 120 лет. В докладе речь пойдет также о характере и специфике политических мероприятий, в которых участвовали российские мусульмане на протяжении 1905-1907 гг. Являются ли эти события результатом целенаправленного планирования и продуманной деятельности татарских джадидов или же они были хаотичными реакциями на происходящие в стране перемены? Насколько вся эта деятельность соответствует идеологии джадидизма или же следует говорить об общем тренде политической трансформации, характерном для общероссийского политического ландшафта? Насколько формирующийся мусульманский политический класс был джадидским и можно ли мусульманских депутатов Государственной думы считать новой политической элитой? В итоге, в чем специфика (если она имеется) политической модернизации российских мусульман в начале XX в.?

Ключевые слова:

Политическая Модернизация, Волго-Уральские Татары,
Джадидизм

FEATURES OF JADISM AND POLITICAL MODERNIZATION IN THE TATAR-MUSULMANS OF THE VOLGA-URAL REGION IN 1905-1907

ABSTRACT

Dilyara USMANOVA

Prof., Kazan Federal University, Institute of International Relations,
History and Oriental Studies

Jadidism is a multifaceted phenomenon, literally meaning "renewal". It began in the 1880s with timid attempts to reform the Islamic education system but ended in the early twentieth century with a fundamental transformation of all spheres of Russian Muslim life. The comprehensive (primarily political) realization of the ideas of Jadidism took place during the first Russian Revolution of 1905-1907. Among the most important events of that period were the birth of new political institutions in the country (political parties and the all-Russian parliament represented by the State Duma) and the participation of Russian Muslims in their activities. On the path of political transformation, three all-Russian Muslim congresses (August 1905 and 1906, January 1906), efforts to establish and legalize a Muslim political party ("Muslim League"), and the participation of Muslims in the elections to the State Duma and the subsequent creation of the "Muslim Faction" from Muslim deputies as the center of the political life of the Muslims of Russia can be noted. An important event was the wedding of Musa Bigiev, which took place on May 20, 1905 in the Tatar town of Chistopol. The event gathered more than 500 guests and actually turned into a major socio-political event where plans for the creation of new Muslim socio-political structures were discussed.

In my report, I intend to dwell on the history and significance of this event, which today is exactly 120 years old. The report will also discuss the nature and characteristics of the political events in which the Muslims of Russia participated in 1905-1907. Were these events the result of a deliberately planned and conscious activity by the Tatar Jadids, or were they chaotic reactions to the changes taking place in the country? To what extent do all these activities correspond to the ideology of Jadidism, or should we speak of a general trend of political transformation characteristic of the entire Russian political landscape? To what extent was the emerging Muslim political class Jadidist and can the Muslim deputies of the State Duma be considered a new political elite? In sum, what are the features (if any) of the political modernization of Russian Muslims in the early twentieth century?

Keywords:

Political Modernization, Volga-Ural Tatars, Jadidism

CEDİTÇİLİK TEN TURKPA'YA: TARİHSEL SÜREKLİLİK VE KURUMSAL DÖNÜŞÜM

ÖZET

Ercan DURDULAR

TBMM Dış İlişkiler ve Protokol Başkanlığı

Türk Dünyası'nın entelektüel ve siyasi gelişimi, tarihsel süreçler içinde dönüşüme uğramış ve farklı dönemlerde ortaya çıkan düşünsel hareketler ile kurumsal yapıların etkileşimi çerçevesinde şekillenmiştir. Bu bağlamda, Ceditçilik hareketi (19. yüzyıl sonu – 20. yüzyıl başı) ve Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi (TURKPA) (21. yüzyıl), Türk halkları arasındaki entegrasyonun iki farklı aşamasını temsil etmektedir. Ceditçilik, 19. yüzyılın sonlarında Rusya'daki Türk halkları arasında ortaya çıkan bir modernleşme hareketi olarak eğitim, dil ve kültür alanlarında reformları teşvik ederek milli bilincin inşasına öncülük etmiştir. Bu hareketin temel amacı, Türk halklarının modernleşme sürecine entegre olmasını sağlamak ve ortak bir kimlik inşa etmektir. Ancak Ceditçilik, siyasi bir yapıdan ziyade, entelektüel bir uyanış ve halk temelli bir bilinçlenme hareketi olarak değerlendirilmelidir. Tarihsel süreklilik içinde ele alındığında, Ceditçiliğin hedeflediği kültürel ve entelektüel birlik, 20. yüzyılın sonlarından itibaren çeşitli devletlerarası kurumlar aracılığıyla kurumsallaşmış ve bu sürecin en önemli aktörlerinden biri TURKPA olmuştur. TURKPA, Ceditçiliğin ortaya koyduğu fikir dünyasını parlamenter işbirliği düzeyine taşıyan uluslararası bir platformdur. 2008 yılında kurulan bu yapı, Türk devletleri arasında yasama alanında işbirliği sağlamak ve parlamenter diplomasi mekanizmalarını kurumsallaştırmak amacıyla teşekkül etmiştir. TURKPA, üye ülkeler arasında yasama süreçlerinin uyumlaştırılması, demokratik değerlerin güçlendirilmesi ve seçim gözlem misyonlarının yürütülmesi gibi işlevler üstlenmektedir. Ayrıca, ortak tarih ve kültürel miras temelinde yasama işbirliğini derinleştirme ve Türk dünyasının uluslararası parlamenter platformlarda temsili gibi alanlarda faaliyet göstermektedir. Ceditçilik, halklar arasında milli bilinci uyandırma amacına sahipken, TURKPA bu bilinci devletlerarası parlamenter işbirliği ile pekiştirmektedir. Sonuç itibarıyla, TURKPA, Ceditçiliğin miras bıraktığı kültürel ve siyasi entegrasyon fikrini, parlamenter diplomasi yoluyla hayata geçiren çağdaş bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler:

Ceditçilik, TURKPA, Parlamenter Diplomasi, Yasama İşbirliği, Türk Dünyası

FROM JADIDISM TO TURKPA: HISTORICAL CONTINUITY AND INSTITUTIONAL TRANSFORMATION

ABSTRACT

Ercan DURDULAR

GNAT, Directorate of Foreign Relations and Protocol

The intellectual and political development of the Turkic World has undergone significant transformations throughout history, shaped by the interaction between ideological movements and institutional structures that emerged in different periods. In this context, the Jadidism movement (late 19th – early 20th century) and the Parliamentary Assembly of Turkic States (TURKPA) (21st century) represent two distinct phases of integration among Turkic peoples. Jadidism, which emerged among Turkic communities in the Russian Empire during the late 19th century, was a modernist movement that promoted reforms in education, language, and culture, and played a pioneering role in the construction of national consciousness. The primary objective of this movement was to integrate Turkic peoples into the modernization process and to foster a shared identity. However, Jadidism should be regarded not as a political entity, but rather as an intellectual awakening and a grassroots movement of social consciousness. When considered within a framework of historical continuity, the cultural and intellectual unity envisioned by Jadidism began to institutionalize through various intergovernmental organizations from the late 20th century onwards, with TURKPA emerging as one of the most significant actors in this process. TURKPA serves as an international platform that elevates the intellectual legacy of Jadidism to the level of inter-parliamentary cooperation. Established in 2008, this body aims to promote legislative collaboration among Turkic states and to institutionalize mechanisms of parliamentary diplomacy. TURKPA undertakes functions such as harmonizing legislative processes among member states, strengthening democratic values, and conducting election observation missions. Furthermore, it engages in deepening legislative cooperation based on shared history and cultural heritage, and in representing the Turkic world within international parliamentary platforms. While Jadidism aimed to awaken national consciousness among the peoples, TURKPA consolidates this consciousness through intergovernmental parliamentary cooperation. In conclusion, TURKPA can be regarded as a contemporary mechanism that materializes the cultural and political integration ideal inherited from Jadidism through the means of parliamentary diplomacy..

Keywords:

Jadidism, TURKPA, Parliamentary Diplomacy, Legislative Cooperation, Turkic World

CEDİTÇİLİK HAREKETİNİN İKTİSADİ YAKLAŞIMLARI: GÜNÜMÜZ ORTA ASYA ÜLKELERİ İÇİN REFORM VİZYONU

ÖZET

Ergash JUMAEV

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi,
İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi

Ceditçilik hareketi, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Rus İmparatorluğu'ndaki Müslüman Türkler arasında ortaya çıkan, eğitim başta olmak üzere çeşitli alanlarda modernleşmeyi amaçlayan bir yenileşme hareketidir. Usul-i Cedit okulları aracılığıyla modern bilimleri ve pedagojik yaklaşımları benimseyerek okur-yazarlığı artırmayı ve toplumsal bilinci yükseltmeyi hedeflemiştir. Ceditçilik, aynı zamanda halkın ekonomik ve refah seviyesinin artırılmasına odaklanmış, devlet müdahalesi ve toplumun en alt kesimlerinin refahı gibi iktisadi düşüncelerini ileri sürmüştür.

Bu çalışma, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Türkistan'daki Ceditçilik hareketinin kalkınma ve sosyal refah konusundaki iktisadi düşüncelerini incelemektedir. Ceditçilik, öncelikle eğitim alanında modernleşmeyi hedefleyen bir reform hareketi olarak doğmuş olsa da zamanla siyasi, kültürel ve ekonomik boyutları da içeren geniş kapsamlı bir ideolojiye dönüşmüştür. Türkistan'da Ceditçilik hareketinin önde gelen düşünürleri, toplumsal kalkınma, eğitim reformları ve ekonomik bağımsızlık gibi ilkeleri savunmuştur. Cedit aydınlarının iktisadi düşüncelerini analiz ederek, bu düşünürlerin tarım, sanayi, ticaret ve ekonomik bağımsızlık konularına yaklaşımlarını ortaya koymaktadır. 20. yüzyılın Türkistan'ındaki siyasi ve ekonomik koşullar bağlamında, Ceditçiliğin kalkınma ve sosyal refah anlayışı değerlendirilmekte, eğitimin toplumsal ilerlemedeki merkezi rolü ve ahlaki değerlerin önemi vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, Ceditçilik hareketi, sadece kültürel bir yenilikçilik değil, aynı zamanda ekonomik kalkınma ve toplumsal dönüşüm için de önemli bir düşünsel temel de oluşturmuştur. Bu hareketin savunduğu ekonomik bağımsızlık ve toplumsal eşitlik ilkeleri, günümüz Orta Asya ülkelerinin karşılaştığı ekonomik ve sosyal sorunlara yönelik potansiyel çözüm önerilerini hem de kalkınma politikalarına etkileri incelenmektedir.

Anahtar kelimeler:

ürkistan, Ceditçilik Hareketi, Orta Asya, Türk Dünyası

THE ECONOMIC APPROACHES OF THE JADIDS MOVEMENT: A REFORM VISION FOR CONTEMPORARY CENTRAL ASIAN COUNTRIES

ABSTRACT

Ergash JUMAEV

Assis. Prof., İstanbul Gelişim University, Faculty of Economics,
Administrative and Social Sciences

The Jadidism is an emerging renewal movement among Muslim Turks in the Russian Empire in the late 19th and early 20th centuries, aiming to modernize in various fields, especially education. It aimed to increase literacy and raise social consciousness by adopting modern sciences and pedagogical approaches through “Usul-u Jadid” (New Method) schools. Jadidism also focused on increasing the economic and welfare level of the people and put forward economic ideas such as state intervention and the welfare of the lowest segments of society. This study analyzes the economic ideas of the Jadidism movement in Turkestan in the late 19th and early 20th centuries in terms of development and social welfare. Although the Jadids movement initially emerged as a reform movement aimed at modernizing education, it gradually evolved into a broad ideology encompassing political, cultural, and economic dimensions. The leading thinkers of the Jadids movement in Turkestan advocated principles such as social development, educational reforms, and economic independence. By analyzing the economic thoughts of the Jadid intellectuals, it reveals their approaches to agriculture, industry, trade, and economic independence. In the context of 20th century Turkestan’s political and economic conditions, Jadidism’s conception of development and social welfare is evaluated, the central role of education in social progress and the importance of moral values are emphasized. In conclusion, the Jadidism movement not only represented cultural renewal, but also provided an important intellectual infrastructure for economic development and social transformation. The principles of economic independence and social equality advocated by this Jadids movement are analyzed in terms of their impact on development policies and potential solutions to the economic and social problems faced by Central Asian countries of today.

Keywords:

Turkestan, Jadids Movement, Central Asia, Turkic World

AZERBAIJAN TÜRK CEDİTÇİLİK YA DA YENİLEŞME-DEĞİŞİM FELSEFESİ, İDEOLOJİSİ VE GELECEĞİ

ÖZET

Faik ELEKBERLİ

Doç. Dr., Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Felsefe ve Sosyoloji Enstitüsü

Yeni dönemde Azerbaycan-Türk Ceditçiliği veya yenilenme-değişim felsefesi, millî-dinî kültür ile Avrupa-Batı kültürü arasındaki mücadelenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim 19. yüzyılın ikinci yarısında, özellikle aynı yüzyılın sonlarına doğru, Çarlık Rusya'sının işgali altında bulunan Kuzey Azerbaycan'da, milli-dini değerlerle Avrupa-Batı değerlerinin olumlu yönlerini tespit edip uzlaştırmamanın, olumsuz yönlerini ise en kabul edilebilir seçenek olarak görmenin gerekliliğinden söz ediliyordu. Kuşkusuz, bir yandan farklılıkların antagonistik ya da antagonist olmayan derecelerini belirlemek, öte yandan Batı kültürünün olumlu ve olumsuz yönleriyle neyin kastedildiğini açıklamak kolay olmamıştır. Bu bağlamda, Müslüman-Türk devletlerinde (Kaçar, Osmanlı vb.) Doğu-İslam değerleri ile Batı-Hristiyan değerleri arasında bir tür uzlaşma sağlamak yerine, Batı bilim, sanayi ve teknolojisinin uygulanmasına ağırlık verilmesi doğru bir adım değildi. Özellikle Osmanlı ve Kaçar devletlerinin liderlerinin bu sonuncu konuda ısrar etmeleri, bu konuların gelişmesine değil, bilakis Avrupa-Garp devletlerinin nüfuzunun daha da artmasına yol açmıştır. Aslında burada asıl mesele Batı biliminin, sanayisinin, felsefesinin, teknolojisinin, kısacası kültürünün Türk-İslam devletlerinde, Kaçar ve Osmanlı gibi, körü körüne uygulanması değil, bunların millî-dinî kültürle benzerlik ve farklılıklarının kapsamlı bir biçimde analiz edilip uzlaştırılması anlamında uygulanmasıdır. Ancak Osmanlı ve Kaçar devletleri bu konularda başarılı bir yol izlemek yerine, Avrupa-Batı devletlerini taklit etmeyi tercih ettiler ve böylece kendi çöküşlerinin zeminini hazırladılar.

O dönemde, milli-dini kültür ile Batı kültürü arasında "sentez" in doğru kurulmasında ve üçüncü, fakat doğru milli kalkınma yolunun belirlenmesinde, Çarlık Rusya'sının işgali altında yaşayan Kuzey Azerbaycan'ın Türk düşünürleri, önce A.A. Bakıhanov, M.F. Ahundzade, Hasan Bey Zerdabi, S.A. Şirvani, M.T. Sıdkı, Ünsizade kardeşler ve daha sonra Ali Bey Hüseyinzade, Ahmed Bey Ağaoğlu, Muhammed Emin Resulzade, Hüseyin Cavid ve diğerleri önemli rol oynadılar.

19. yüzyılın ikinci yarısında Azerbaycan-Türk Ceditçiliğinin veya yenilenme ve değişim felsefesinin tanımlanmasına en büyük katkıyı yapan kişi H. Zerdabi olmuştur. Zerdabi de hem İslam birliği hem de milli uyanış fikirlerinin oluşmasında ve gelişmesinde önemli rol oynamış, "ılımlı" ve "akılcı" bir tavırla konuşmuştur. Burada dikkati çeken asıl husus, Zerdabi'nin Azerbaycan Türklüğünü, bir başka deyişle "Yenilikçi Türk Azerbaycan'ı" fikrini, dönemin koşullarını da dikkate alarak, yenilikçi bir İslam manevi birliği ve Türk kültürel birliği temelinde

yeniden şekillendirmeye çalışmasıdır. Bu açıdan bakıldığında Zerdabi'nin "Ekinçi" gazetesinden sonraki faaliyetleri, aynı zamanda milletin uyanışı ve kalkınmasıyla da ilgiliydi ve o, çağdaşlarından birçoğunun ve yeni neslin - Ali Bey Hüseyinzade, Muhammed Emin Resulzade, Ahmed Bey Ağaoğlu ve diğerleri - milli-dini ve yenilikçi ruhla yetiştirilmesinde ve şekillenmesinde olağanüstü bir rol oynadı.

20. yüzyılın başlarında yaşamış tanınmış aydınlarımızdan pek çoğunun - A. Huseynzade, M. A. Resulzade, A. Ağaoğlu, A. M. Topçubaşov vb. - çağdaşlarının yanı sıra H. Zerdabi ve İsmail Bey Gaspıralı'yı çağdaş Azerbaycan Türk Ceditçiliğinin hocaları ve ideologları olarak görmeleri tesadüf değildir. Hiç kuşkusuz Ali Bey Hüseyinzade'nin "Türkleştirme, İslamlaştırma ve Çağdaşlaştırma" teorisi bu yolda özgünlüğüyle öne çıkmıştır. Bu açıdan bakıldığında, modern dönemde Azerbaycan-Türk felsefi ve sosyal düşünce tarihinde en doğru yol, millî-dinî ve yenilikçi felsefenin bütünlüğüne dayanmıştır. 20. yüzyılın başlarından itibaren Hüseyinzadeler, Resulzadeler, Topçubaşılar, Yusifbeyliler, Ağaoğulları ve diğerleri bu yolu sürdürmüşler ve Azerbaycan Cumhuriyeti örneğinde olduğu gibi onu bir ölçüde de olsa mantıksal sonucuna ulaştırabilmişlerdir.

Anahtar kelimeler:

Muhafazakarlık, Ceditcilik, Türkçülük, İslamcılık, Avrupacılık

AZERBAIJAN TURKISH JADIDISM OR RENEWAL-CHANGE PHILOSOPHY, IDEOLOGY AND FUTURE

ABSTRACT

Faiq ELEKBERLİ

Assoc. Prof., Azerbaijan National Academy of Sciences,
Institute of Philosophy and Sociology

In the new period, Azerbaijani Turkish Jadidism or the philosophy of renewal and change emerged as a result of the struggle between national-religious culture and European-Western culture. Indeed, in the second half of the 19th century, especially towards the end of the same century, in Northern Azerbaijan, which was under the occupation of Tsarist Russia, it was discussed that it was necessary to identify and reconcile the positive aspects of national-religious values with European-Western values, and to see the negative aspects as the most acceptable option. Undoubtedly, it was not easy to determine the antagonistic or non-antagonistic degrees of differences on the one hand, and to explain what was meant by the positive and negative aspects of Western culture on the other. In this context, instead of establishing a kind of compromise between Eastern-Islamic values and Western-Christian values in Muslim-Turkish states (Qajar, Ottoman, etc.), it was not the right step to focus on the application of Western science, industry, and technology. The insistence of the leaders of the Ottoman and Qajar states on this last issue, in particular, did not lead to the development of these issues, but on the contrary, to the further increase in the influence of European-Western states. In fact, the main issue here is not the blind application of Western science, industry, philosophy, technology, in short, culture in Turkish-Islamic states, like the Qajar and Ottoman states, but the application of these in the sense of comprehensively analyzing and reconciling their similarities and differences with national-religious culture. However, instead of following a successful path in these matters, the Ottoman and Qajar states preferred to imitate the European-Western states and thus prepared the ground for their own collapse.

At that time, in the correct establishment of the "synthesis" between national-religious culture and Western culture and in determining the third, but correct, path of national development, the Turkish thinkers of Northern Azerbaijan, living under the occupation of Tsarist Russia, first A.A. Bakıhanov, M.F. Akhundzadeh, Hasan bey Zardabi, S.A. Shirvani, M.T. Sıdkı, the Unsizade brothers and later Ali bey Huseyinzade, Ahmed bey Agaoglu, Muhammad Emin Rasolzade, Huseyin Cavid and others played an important role.

The person who made the greatest contribution to the definition of Azerbaijani Turkish Jadidism or the philosophy of renewal and change in the second half of the 19th century was H. Zardabi. Zardabi also played an important role in the formation and development of both Islamic unity and national awakening ideas

and spoke in a “moderate” and “rational” manner. The main point that draws attention here is that Zardabi tried to reshape the Azerbaijani Turkism, in other words, the idea of “Innovative Turkish Azerbaijan,” on the basis of an innovative Islamic spiritual unity and Turkish cultural unity, taking into account the conditions of the period. From this point of view, Zardabi’s activities after the “Ekinchi” newspaper were also related to the awakening and development of his nation, and he played an extraordinary role in the upbringing and formation of many of his contemporaries and the new generation - Ali Bey Huseynzade, Muhammad Emin Rasulzade, Ahmed Bey Agaoglu and others - in the national-religious and innovative spirit.

It is no coincidence that many of our prominent intellectuals of the early 20th century - A. Huseynzade, M. A. Rasulzade, A. Agaoglu, A. M. Topchubashov, etc. - along with their contemporaries, considered H. Zerdabi and Ismail Bey Gaspirali as the teachers and ideologists of contemporary Azerbaijani Turkish Jadidism. Undoubtedly, Ali Bey Huseynzade’s theory of “Turkification, Islamization and Modernization” stood out with its originality in this regard. From this point of view, the most correct path in the history of Azerbaijani Turkish philosophical and social thought in the modern period is based on the integrity of national-religious and innovative philosophy. Since the beginning of the 20th century, the Huseynzades, Rasulzades, Topçubaşıs, Yusifbeylis, Ağaoğulları and others have continued this path and, as in the case of the Republic of Azerbaijan, have been able to bring it to its logical conclusion to some extent.

Keywords:

Conservatism, Jadidism, Turkism, Islamism, Europeanism

TÜRK DÜNYAS'INDA İŞ BİRLİĞİ VE YENİ BİR KÜRESEL SİSTEMİN İNŞASINDA CEDİTÇİLİK MİRASINA YENİDEN BAKMAK

ÖZET

Haluk ALKAN

Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi

Orta Asya'da bir reform hareketi olarak doğan Ceditçilik, 20. yüzyılın başlarında öncelikle Rusya ve Türkiye'de gerçekleşen siyasal değişimin etkisi altında ortaya çıkmıştır. Ceditçiler fikirleri ve geliştirdikleri kurumsal reform girişimiyle Orta Asya'nın siyasal ve kültürel uyanışında belirleyici bir rol oynamışlardır. Eğitim alanında reform, anayasal yönetim, kurumsal değişim gibi birçok alanda öneriler getiren Ceditçilik dönemin mevcut sosyo-politik yapıları yeniden şekillendirmeye çalışmış, dönemlerinin zorlu ortamında birçok gerilimle mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Cedit hareketinin karşı karşıya bulunduğu gerilimlerden ilki geleneksel kurumların eleştirisi üzerine yeni bir kurumsal reformun gerçekleştirilmesi olmuştur.

Cedit hareketi bu amacını gerçekleştirirken, bir yandan geleneksel kurumların tepkisini, diğer yandan sömürgeci güçlerin baskısını karşılamak zorunda kalmıştır. Cedit hareketi bir yandan milli kimliğin oluşması yönünde çaba harcarken, öte yandan Türk halklarının iş birliği içinde olması gerektiğini savunmuşlardır. Osmanlı Devleti, Rusya, İran ve Hindistan'da yaşanan yenilik girişimleri ile etkileşim içinde uluslararası bir vizyon içinde hareket etmişlerdir. Bu yönleri ile Ceditçiler kapalı bir akım olmamış, bir dünya perspektifi ile sorunlara yaklaşmışlardır. Cedit hareketi Orta Asya Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarından sonra izleyecekleri stratejiler açısından önemli bir miras oluşturmaktadır.

Çalışma, Cedit hareketinin ortaya koyduğu perspektifle, Türk Dünyası'nın karşı karşıya ve küresel sistemde nasıl bir konum edinmesi gerektiği sorusu üzerinde yoğunlaşmakta, günümüzde karşı karşıya olduğumuz küresel sorunlarda nasıl katkı yapabileceğini belirlemeyi amaçlamaktadır. Öncelikle Cedit hareketinin düşünce ve önerilerinin temel parametreleri belirlenecek, daha sonra bu parametreler ışığında izlenebilecek politika ve iş birliği alanları analiz edilecektir.

Anahtar kelimeler:

İş Birliği, Küresel Düzen, Ceditçilik, Türk Dünyası, Politika

REVISITING THE LEGACY OF JADIDISM IN THE COOPERATION OF THE TURKIC WORLD AND THE CONSTRUCTION OF A NEW GLOBAL SYSTEM

ABSTRACT

Haluk ALKAN

Prof., İstanbul Ticaret University

Jadidism, which emerged as a reform movement in Central Asia, developed under the influence of political changes that took place primarily in Russia and Türkiye at the beginning of the 20th century. Jadidists played a decisive role in the political and cultural awakening of Central Asia with their ideas and institutional reform initiatives. Jadidism sought to reshape the existing socio-political structures of its time by proposing reforms in various fields such as education, constitutional governance, and institutional transformation. However, the movement faced many tensions in the challenging environment of its era. One of the key tensions faced by the Jadid movement was the realization of a new institutional reform based on criticism of traditional institutions.

While pursuing this goal, the movement had to confront the resistance of traditional institutions on one hand and the pressure of colonial powers on the other. In addition to advocating for the formation of national identity, the Jadidists also emphasized the necessity of cooperation among Turkic peoples. They engaged with modernization initiatives in the Ottoman Empire, Russia, Iran, and India, operating within an international vision. In this regard, the Jadidists were not a closed movement; rather, they approached problems from a global perspective. The Jadid movement constitutes a significant legacy for the strategies to be followed by the Central Asian Turkic republics after gaining independence.

This study focuses on the perspectives put forward by the Jadid movement and explores how the Turkic world should position itself in global cooperation and the international system. Additionally, it aims to determine how this historical legacy can contribute to addressing contemporary global challenges. Firstly, the fundamental parameters of the Jadid movement's ideas and proposals will be identified, followed by an analysis of potential policies and areas of cooperation based on these parameters.

Keywords:

Cooperation, Global Order, Jadidism, Turkish World, Politics

TÜRKÇÜLÜK TÜRKİSTAN YENİLİKÇİLİK HAREKETİNİN TEMELİ OLARAK

ÖZET

Hamidulla BOLTABOYEV

Prof. Dr., Özbekistan Milli Üniversitesi

Bu bildirinin amacı, Türkistan yenilikçi hareketinin üç ana (Türkleşmek, Muasırlaşmak, İslamlaşmak) yönünden biri olan Türkleşmek veya Türkçülüğün 20. yüzyılın başlarında Türkistan manevi hayatındaki yerini göstermekten ibarettir. Bu dönemde Türkistan yenilikçileri, ülkeyi geri kalmışlıktan, yerel monarşiden ve dış imparatorluklardan kurtarmak için ideolojik bir temel aradılar.

Bir Müslüman bölgesi olarak Türkistan'ı İslami yoldan geliştirme (Mısır ve İran gibi) imkânı artık kalmamıştı. Arap ve Fars medrese geleneğini koruyan Türkistan eğitim kurumları, İslami reform yoluna tamamen geçişe engel teşkil ediyordu. Bu nedenle, siyasi ve ekonomik hayatı değiştirmek, kültürel ve bilimsel reformlar yapmanın tek yolu Türkçülük ideolojisi oldu.

Orta Asya'daki Kazak, Kırgız, Türkmen halklarını birleştirmek; Avrupa'da ciddi bir konuma sahip olan Türkiye Cumhuriyeti'nin etkisi, Türkçülük yolunda birleşmeye neden olan faktörlerdir. Siyasette, Anadolu'daki "Genç Türkler" gibi "Genç Buharalılar," "Genç Hiveliler" gibi gruplar oluşturmak ve bu gruplar arasında Türk milliyetçiliği fikirlerini yaymak mümkün değildi. Bu yolda, İstanbul'da eğitim almış Osman Hoca, Fıtrat gibi liderler, Rusya siyaseti altında ortaya çıkan Türkistan'daki Muhtariyet, Buhara ve Hive Halk Cumhuriyetleri'nde Türkçülük yolunu benimsemeye yönelik çalışmalar yaptılar. Yeni kurulan bu cumhuriyetler için siyasi bir platform olarak, ülkeyi ten bakanlık üzerinden yönetme sistemi, Tanzimat reformları sayesinde yeni bir siyasi yola giren Anadolu'dan örnek alma imkânı sağladı. 1918 yılında Türkistan Muhtariyeti ve Buhara'daki emire karşı isyanlar şiddetli bir muhalefetle karşılaştınca, Buhara yenilikçileri mücadelenin yeni taktik yollarını aradılar ve Buhara Cumhuriyeti kurulduktan sonra (1920), burada Fayzulla Hoca gibi siyasi şahsiyetler, cumhuriyeti Osmanlı Meşrutiyet idaresindeki gibi "Nazırlıklar" (Bakanlar) temelinde yönetmeyi uygulamaya koydular. Daha önce de yönetimin bu şekli, Mahmud Hoca Behbudi tarafından "Türkistan Medeni Muhtariyeti" programı (1907) hazırlanarak Rusya hükümetine gönderilmişti. Ancak bu yöntem o dönemde sonuç vermeyince, artık Rusya hükümetinden bir şeyler beklemek yerine yeni bir Türkçülük yolunu seçtiler.

Anahtar kelimeler:

Türkistan, Ceditçilik, Türkçülük, Yenilikçi

TURCISM AS THE BASIS OF TURKESTAN REFORMIST MOVEMENT

ABSTRACT

Hamidulla BOLTABOYEV

Prof., National University of Uzbekistan

The purpose of this paper is to demonstrate the role of Turkification, or Turkism -one of the three main directions of the Turkestan reformist movement (Turkification, Modernization, and Islamization)- in the spiritual life of Turkestan at the beginning of the 20th century. During this period, Turkestan innovators sought an ideological basis for liberating the country from backwardness, local monarchy, and foreign empires.

As a Muslim region, Turkestan was no longer able to develop Islamically (like Egypt and Iran). Turkestan's educational institutions, which preserved the Arab and Persian madrasa tradition, were an obstacle to a complete transition to the path of Islamic reform. Therefore, the only way to change political and economic life, to carry out cultural and scientific reforms, was the ideology of Turkism.

The unification of the Kazakh, Kyrgyz, Turkmen peoples of Central Asia and the influence of the Republic of Türkiye, which had a serious position in Europe, were the factors that led to unification on the Turkic path. In politics, it was not possible to form groups such as "Young Bukharans," "Young Khivelis" like the "Young Turks" in Anatolia and to spread the ideas of Turkish nationalism among these groups. In this way, leaders such as Osman Hoxha and Fitrat, who had been educated in Istanbul, worked to adopt the Turkism path in the Mukhtariyet, Bukhara and Khiva People's Republics in Turkestan, which emerged under Russian politics. As a political platform for these newly established republics, the system of governing the country through ten ministries provided the opportunity to take an example from Anatolia, which entered a new political path thanks to the Tanzimat reforms. In 1918, when the rebellions against the emir in the Turkestan Autonomy and Bukhara met with fierce opposition, the Bukhara reformers sought new tactical ways of struggle, and after the establishment of the Republic of Bukhara (1920), political figures such as Fayzulla Khoja introduced the system of governing the republic on the basis of "Ministries" (Ministers), similar to the Ottoman Constitutional government. Previously, this form of governance had been used by Mahmud Khoja Behbudi in the program of the "Turkestan Civil Autonomy" (1907), which was sent to the Russian government. However, when this method did not yield results at that time, instead of waiting for something from the Russian government, they chose a new way of Turkism.

Keywords:

Turkestan, Jadidism, Turkism, Reformist

TÜRK DÜNYASI'NDA GELENEKSEL DİNİ ZİHNİN YENİDEN İNŞASI: CEDİTÇİLİK HAREKETİ VE TEMEL FİKİRLERİ

ÖZET

İbrahim MARAŞ

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Ceditçilik hareketi, geçen yüzyılda bütün Türk Dünyası'nda dini zihniyette yenileşme ve eğitimde yenileşme olmak üzere temelde iki ana çizgide doğdu. Ceditçiler, cedit ve ıslah kavramları çerçevesinde; hem geriye, hem de ileriye dönük olmak üzere iki yönlü bir yenileşmeyi gerçekleştirmeye çalıştılar. Onların asıl amacı, eski hayata duydukları basit bir özlemi gidermek veya geleneğe dönmek değildir. Onlar geçmiş ulemanın, yani selefin eserlerindeki fikirlerin bütününe veya selefin aynen taklidine dönmeyi istememektedirler. Ceditçilerin hedefi, selef dönemindeki dinî, ilmî ve fikrî canlılığı, yani hürriyeti yakalayarak, onlar gibi düşünmek, dini onlar gibi anlamak, onlar gibi metot geliştirmek ve selefin zihniyetine sahip talebeler yetiştirmektir. Ceditçiler, İslam'ı ve mevcut geleneği; içinde bulundukları zaman diliminde, yaşadıkları coğrafya ve şartlarda yeniden değerlendirme arzusundadırlar. Bu yüzden de onlar, geniş açılı, insan ve toplum merkezli bir yenilikçilik anlayışını yerleştirmeye çalışmışlardır. Dolayısıyla onların fikriyatında selef anlayışı, selefiyecilik olarak bilinen ve daha çok geçmişe yönelmeyi, arındırmayı hedefleyen meşhur anlayıştan bir hayli uzaktır ve bu anlayış genel anlamı itibarıyla, tecdit ve ıslah hareketinin, yukarıda zikrettiğimiz, İslam düşünce tarihi içerisindeki genel seyri ile mutabıktır. Ceditçilik hareketinin, zamanın ruhunu yakalayarak dini zihni yeniden inşa etme çabası, akıl-vahiy, din-bilim ilişkisi, hayatın gerçekleriyle dinin yeniden yorumlanarak ikincil otoritelerin ve geleneğin tasallutuna son verilmesi ve din dilinin yenilenmesi gibi konulara dair çabaları bugün dahi dikkate alınması gereken önemli hususlar olarak göze çarpmaktadır. Onların dini zihni yeniden inşa ederken gelenekten kopmadan, onu yeniden yorumlayarak hareket etmeleri de yine aynı şekilde günümüz açısından kayda değerdir. Tebliğde ceditçilerin dini düşünceye yaklaşımları ve temel hareket noktaları ve fikirleri üzerinde durulacak ve günümüz açısından taşıdığı önem ortaya konulacaktır.

Anahtar kelimeler:

Ceditçilik, İçtihat, Akıl-Vahiy Uzlaşması, Şûra, Mercani, Hüseyinzade Ali, Behbudi

RECONSTRUCTION OF TRADITIONAL RELIGIOUS MENTALITY IN THE TURKIC WORLD: CEDIDISM MOVEMENT AND ITS IDEAS

ABSTRACT

İbrahim MARAŞ

Prof., Ankara University, Faculty of Theology

In the last century, the Jadidism movement emerged in the Turkic world along two main lines: the renewal of religious mentality and the renewal of education. The Jadidists, within the framework of the concepts of jad and reform, tried to realize a two-way renewal, both backward and forward. Their main aim was not to satisfy a simple longing for old life or to return to tradition. They do not want to return to the totality of the ideas in the works of the past ulema, the salaf, or to the exact imitation of the salaf. The aim of the Jadidists is to capture the religious, scientific, and intellectual vitality of the Salaf period, that is, the freedom to think like them, to understand religion like them, to develop methods like them and to educate students with the mentality of the Salaf. The Jadidists desire to re-evaluate Islam and the existing tradition in the time period, geography, and conditions in which they live. Therefore, they tried to establish a wide-angle, human, and society-centered understanding of innovation. Therefore, the understanding of salaf in their thought is quite far from the famous understanding known as salafism, which aims to turn to the past and purify it, and this understanding is generally in line with the general course of the tajdid and reform movement in the history of Islamic thought, which we have mentioned above. The efforts of the Jadidism movement to rebuild the religious mind by capturing the spirit of the time, the relationship between reason and revelation, religion and science, reinterpreting religion with the realities of life, ending the domination of secondary authorities and tradition, and renewing the language of religion stand out as important issues that should be taken into consideration even today. The fact that they acted by reinterpreting the tradition without breaking away from it while rebuilding the religious mind is also noteworthy for today. This paper will focus on the Jadidists' approach to religious thought and their main points of departure and ideas and will reveal their importance for today.

Keywords:

Jadidism, Ijtihad, Reconciliation of Reason and Revelation, Shura, Mercani, Huseyinzade Ali, Behbudi.

TÜRKİSTAN YENİLİKÇİLERİNİN TEORİK GÖRÜŞLERİ

ÖZET

Kahraman RAJABOV

Prof. Dr., Özbekistan Bilimler Akademisi, Tarih Enstitüsü

Türkistan'daki Ceditçilik hareketinin gelişiminde, toplumu modernleştirmek, İslam dininin temelleriyle birlikte modern bilim ve teknolojinin başarılarını hayata geçirmek büyük önem taşır. Buhara, Semerkant, Taşkent, Fergana ve Harezmî'deki yenilikçiler (Mahmud Hoca Behbudî, Fitrat, Munavvar Kari, Abduvahid Burhanov, Aynî, İshak Han Tura, Hamza, Polvanniyev Yusupov vb.) toplumu değiştirme ve geniş kapsamlı reformlar yapma düşüncesiyle 20. yüzyılın başlarında Türkistan tarih sahnesine çıktılar. Türkistan Ceditçilerinin teorik görüşlerinde üç önemli unsur öne çıkar: Türkçülük, Turancılık ve İslamcılık fikirleri. Türkçülük görüşleri oldukça derin olup, tüm Türk halklarının dünyadaki önde gelen imparatorluklara (Büyük Britanya, Avusturya-Macaristan, Rusya, Almanya vb.) karşı mücadele etmesi için bu dönemde ideolojik alanda Türk Dünyası birliği fikrini ortaya attılar. Özellikle, Jön Türkler hareketinin etkisiyle Türkistan'da da Genç Buharalılar ve Genç Hiveliler, hatta Genç Türkistanlılar (Rusça arşiv kaynaklarında: Genç Sartlar) grupları ortaya çıktı. Turancılık görüşleri, belirli bir anlamda Türkçülükten daha geniş olup, tüm Türk halklarını Turan adı altında tek bir devlet ve ideolojide birleştirmeyi hedeflemiştir. İslamcılık görüşleri ise yüzyıllar boyunca İslam dinine inanan Türk halkları arasında hem dini birliği hem yaşam tarzını hem de güçlü bir ideolojik düşünce olarak yaygınlaşmıştı. Türkistan toplumunda bu üç farklı teorik görüş yan yana var olsa da halk arasında İslamcılık fikirleri, yenilikçiler arasında ise Türkçülük fikirleri ön plandaydı. Türkistan Ceditçileri, Rusya İmparatorluğu'na karşı mücadelede bu üç teorik düşünceden beslenerek, bölgede yenilikçilik, özerklik ve bağımsızlık hareketlerinde aktif rol aldılar. Türkistan'da yenilikçi taraftarlar (jadidler) ile bazı İslam din alimleri (kadimciler olarak adlandırılanlar) arasındaki mücadele, sadece eski ile yeni arasındaki bir çekişme değil, aynı zamanda geleneksel İslam taraftarı olan kadim alimler ile laik bir devlet kurmayı hedefleyen yenilikçi aydınlar arasındaki bir ölüm kalım mücadelesiydi. Türkistan toplumu, 1917 yılı sonuna gelindiğinde böylesine karmaşık ideolojik ve siyasi mücadelelerin girdabında kalmıştı. Ancak Fitrat'ın ifadesiyle, Rusya'da bu dönemde "Bolşevik canavarı" başını kaldırmış ve onlar iktidarı zorla ele geçirdikten sonra, Türkistan'da da milliyetçi aydınlara ve yenilikçilere karşı acımasız bir mücadele yürütüldü.

Anahtar kelimeler:

Türkistan Yenilikçileri, Türkçülük, İslamcılık, Turancılık, Jön Türkler, Genç Buharalılar, Genç Hiveliler, Ceditler, Ulema

THE THEORETICAL VIEWS OF TURKESTAN JADIDISTS

ABSTRACT

Qahramon RAJABOV

Prof., Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan, Institute of History

In the development of the Jadidism movement in Turkestan, the modernization of society, the implementation of the achievements of modern science and technology along with the foundations of Islam were of great importance. Innovators in Bukhara, Samarkand, Tashkent, Fergana and Khorezm (Mahmud Khoja Behbudi, Fitrat, Munavvar Kari, Abduvahid Burkhanov, Ayni, Ishaq Khan Tura, Hamza, Polvanniyev Yusupov, etc.) appeared on the stage of Turkestan history in the early 20th century with the idea of changing society and carrying out far-reaching reforms. Three important elements stand out in the theoretical views of Turkestan Jadidists: Turkism, Turanism, and Islamism. Their Turkish views were quite profound, and, in this period, they put forward the idea of the unity of the Turkic world in the ideological field in order for all Turkic peoples to fight against the leading empires in the world (Great Britain, Austria-Hungary, Russia, Germany, etc.). In particular, under the influence of the Young Turks movement, groups of Young Bukharans, Young Khivelis and even Young Turkestanis (in Russian archival sources: Young Stars) emerged in Turkestan. In a certain sense, Turanism was broader than Turkism and aimed to unite all Turkic peoples under the name of Turan in a single state and ideology.

Islamism, on the other hand, had been widespread for centuries among the Turkic peoples who believed in Islam, both as a religious unity, as a way of life, and as a strong ideological idea. Although these three different theoretical views existed side by side in Turkestan society, the ideas of Islamism among the people and Turkism among the innovators were at the forefront. Turkestan Jadidists fed on these three theoretical ideas in their struggle against the Russian Empire and took an active role in the movements of innovation, autonomy, and independence in the region. The struggle in Turkestan between innovators (jadids) and some Islamic religious scholars (the so-called qadimists) was not only a contest between the old and the new, but also a life and death struggle between the qemists, who were supporters of traditional Islam, and the innovators, who aimed to establish a secular state. By the end of 1917, Turkestan society was caught in the vortex of such complex ideological and political struggles. However, in Fitrat's words, after the "Bolshevik monster" raised its head in Russia during this period and they seized power by force, a ruthless struggle was waged against nationalist intellectuals and innovators in Turkestan.

Keywords:

Turkestan Innovators, Turkism, Islamism, Turanism, Young Turks, Young Bukharans, Young Khivelis, Jadids, Ulema

REFAH VE GELENEKSEL TÜRK AHI LONCASI DEĞERLERİNE DAYALI ETİK BİR İŞ STANDARDININ GELİŞTİRİLMESİ

ÖZET

Mahmut ARSLAN

Prof. Dr., İbn Haldun Üniversitesi, Yönetim Bilimleri Fakültesi

Bu çalışma, çağdaş iyi oluş (well-being) modelleri ile geleneksel Türk Ahi ahlakını birleştiren yeni bir etik işyeri sertifikasyon standardı (AHI) sunmaktadır. İbn Haldun Üniversitesi Etik Çalışmalar Merkezi tarafından başlatılan proje, Türkiye’de daha insani, daha huzurlu ve daha etik iş yerleri inşa etmeyi hedeflemekte; iş yerlerine maneviyatı entegre etmeye odaklanmaktadır.

Kavramsal çerçeve, pandemi sonrası dönemde çalışan beklentilerinin dönüşümüne dayanmaktadır. Artık insanlar yalnızca maaş değil; anlam, değer, maneviyat ve aidiyet duygusu aramaktadır. SA 8000, ISO 26000 ve Amfori BSCI gibi mevcut küresel sorumluluk standartları bu ihtiyaca cevap verememektedir. Bu yeni model ise manevî tatmini etik uygulamanın merkezine yerleştirilmektedir.

Çalışma, 13. yüzyılda Anadolu’da kurulan ve hem sosyo-ekonomik hem de tasavvufi yönü olan Ahi Teşkilatı’na güçlü şekilde yaslanmaktadır. Ahi ahlakı, samimiyet, tevazu, bağışlayıcılık, toplumsal iyilik ve meslekî ahlaka dayanır. Fütüvvet name adı verilen tarihi kaynaklardaki bu ilkeler, günümüz örgütsel yapılarıyla uyumlu hâle getirilmiştir. Hataların örtülmesi, dedikodunun azlığı, yöneticilerde kibirden uzak tevazu gibi değerler, işyeri maneviyatı göstergesi olarak tanımlanmıştır.

Çalışmada “iş yeri maneviyatı,” yalnızca dinî ritüeller değil, merhamet, anlam, birliklilik ve içsel huzur gibi çok katmanlı deneyimleri kapsayan bir anlayışla ele alınmıştır. Yazarlar, Weber’in eleştirdiği mekanik ve bürokratik örgüt modelinden uzaklaşarak; ruhu, kültürü ve etiği kapsayan “beden-ruh-maneviyat” üçlüsüne sahip bütünsel bir yapı önerir. Bu bütünlük çalışan bağlılığı, üretkenlik, iletişim, aidiyet ve memnuniyet gibi olumlu sonuçlarla ilişkilidir.

Yöntem kısmında, Türkiye’deki büyük ölçekli işletmelerde yürütülen nicel bir alan araştırmasına yer verilmiştir. Yüz yüze yapılan anketlerle veri toplanmış ve SPSS ile analiz edilmiştir. Katılımcıların %81,9’u etik sertifikanın çalışan motivasyonunu artıracığını, %86,7’si rekabet avantajı sağlayacağını, %91,4’ü ise güven kültürü yaratacağını belirtmiştir. Bu doğrultuda, “Türkiye’de büyük ölçekli işletmeler etik sertifikasyona olumlu bakmaktadır” hipotezi kabul edilmiştir.

Proje beş aşamalıdır: (1) Ahi değerlerinin tarihsel incelenmesi, (2) modern iyi oluş boyutlarının sınıflandırılması, (3) Türk Akreditasyon Kurumu’na başvuru, (4) iki pilot firmada uygulama, (5) tam sertifikasyon sürecine geçilmesi. Nihai amaç hem kültürel mirasa dayanan hem de küresel geçerliliği olan etik ve manevi değerleri iş yerlerine kazandırmaktır.

Anahtar kelimeler:

Türk, Ahi Loncası, Weber, İşletme, Etik ve Manevi Değer

DEVELOPING AN ETHICAL BUSINESS STANDARD BASED ON WELL-BEING AND TRADITIONAL TURKISH AHI GUILD VALUES

ABSTRACT

Mahmut ARSLAN

Prof., Ibn Haldun University, Faculty of Management Sciences

This paper proposes a novel ethical business certification standard (AHI) rooted in both contemporary well-being models and traditional Turkish Ahi guild ethics. Initiated by the Center for Ethical Studies at Ibn Haldun University, the project seeks to build more humane, peaceful, and ethical workplaces in Türkiye by integrating workplace spirituality into the organizational structure.

The conceptual foundation arises from the post-pandemic transformation in employee expectations, emphasizing the need for meaning, value, and spiritual well-being beyond mere financial remuneration. Existing global social responsibility frameworks (SA 8000, ISO 26000, Amfori BSCI, etc.) are critically evaluated as lacking in terms of workplace spirituality. In contrast, this new model positions spiritual fulfillment as a core component of ethical practice.

The paper draws heavily on the Turkish Ahi Guild tradition—a socio-economic and religious Sufi organization formed in the 13th century in Anatolia. Ahi ethics emphasize sincerity, humility, forgiveness, collective well-being, and professional morality. These values, documented in medieval texts known as *Fütüvvetname*, are reformulated to align with modern organizational dynamics. Concepts such as forgiveness of mistakes, avoidance of gossip, managerial humility, and sincerity among colleagues are translated into workplace metrics of spiritual health.

Workplace spirituality is defined broadly, not merely as religiosity, but as a holistic experience encompassing compassion, purpose, harmony, and collective consciousness. The authors argue that organizations must evolve from bureaucratic, mechanical models (as critiqued by Weber) into spiritually integrated systems. These systems are composed of three dimensions: organizational body, soul, and spirit. The authors claim that increasing organizational spirituality correlates with improvements in employee morale, productivity, loyalty, communication, and overall satisfaction.

From a methodological perspective, a quantitative field study was conducted across large-scale enterprises in Türkiye. The research aimed to determine attitudes towards ethical certification and its perceived value. Data was collected via face-to-face surveys and analyzed using SPSS. The project has five key phases: (1) Historical analysis of Ahi values, (2) classification of modern well-being frameworks, (3) application to the Turkish Accreditation Authority, (4) pilot testing with two firms, and (5) full certification implementation. The ultimate goal is to operate ethics and spirituality in workplace settings through a certification that respects cultural heritage while meeting global standards.

Keywords:

Turk, Ahi Guild, Weber, Business, Ethics and Spritual Values

TÜRK DÜNYASI ATLASI VE TÜRK DÜNYASI HÜKÜMDARLAR SİLSİLESİ

ÖZET

Mehmet TÖTÜNCÜ

SOTA Vakfı

1990 sonrasında bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetleri'nin birleşmesinin önündeki en büyük engel, Sovyetler Birliği'nin yapmış olduğu ayrılıktır. Bu ayrılığı önlemek amacıyla ortak Türk tarihi ve kültürü üzerine çalışmalar yapmak için kurulan SOTA Vakfı, Haziran 1991'den bu yana bu konu üzerinde çalışmaktadır. Hollanda'da faaliyet gösteren Sota Vakfı, Türk Dünyası'nın Avrupa'da tanıtılması için önemli çalışmaları yapmaktadır. Bunların başında ise Türk Dünyası Atlası ve Türk Dünyası Hükümdarlar Silsilesi gelmektedir.

Türk Dünyası Atlası'ı yenilikçi bir atlas olup ilk defa gerçekleştirilmiştir. Burada Türk Dünyası'nın Pasifik Okyanusu'ndan Atlas Okyanusu'na kadar yıllar, asırlar içinde gelişimi anlatılmaktadır. Önemli devletler, önemli şahsiyetler görsel olarak verilmeye çalışılmıştır. Türk Dünyası Hükümdarlar Silsilesi ise Türk Dünyası'nda hüküm sürmüş hanedanlar ve önemli kişilerin tarihte yerlerini belirten ve bütüncül bakış açısıyla gösteren bir çalışmadır.

Bu çalışmalar bizim için önemlidir, özellikle Türkiye Bilimler Akademisi ve Türk Tarih Kurumu tarafından da vurgulanmış olması hasebiyle. Tarihi ve tarihsel gerçekleri anlatan bu çalışmalar, Türk dünyasının kültürel bütünleşmesine önemli bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler:

Türk Dünyası Atlası, SOTA Vakfı, Türk Dünyası Hükümdarlar Silsilesi

ATLAS OF THE TURKIC WORLD AND THE GENEALOGY OF RULERS OF THE TURKIC WORLD

ABSTRACT

Mehmet TÜTÜNCÜ

SOTA Foundation

The greatest obstacle to the unification of the Turkic Republics that gained independence after 1990 is the separation imposed by the Soviet Union. In order to counteract this division, the SOTA Foundation was established to conduct studies on shared Turkish history and culture and has been engaged in this endeavor since June 1991.

Operating in the Netherlands, the SOTA Foundation has carried out significant projects to promote the Turkic World in Europe. Among its most prominent initiatives are the Atlas of the Turkic World and the Genealogy of Rulers of the Turkic World.

The Atlas of the Turkic World is an innovative work, realized for the first time. It presents the historical and geographical development of the Turkic World from the Pacific Ocean to the Atlantic Ocean over centuries and ages. Prominent states and notable figures are represented visually. The Genealogy of Rulers of the Turkic World is a comprehensive work that identifies and displays dynasties and significant individuals who held power in the Turkic World, offering a holistic perspective.

These works are of great significance, particularly due to their emphasis by the Turkish Academy of Sciences and the Turkish Historical Society. By presenting historical and factual realities, they provide a meaningful contribution to the cultural integration of the Turkic World.

Keywords:

Atlas of the Turkic World, SOTA Foundation, Genealogy of Rulers of the Turkic World

RIZA FAHREDDİN'İN ÜNLÜ KADINLARI (1904): REFORMİST RUSYA İÇİN GELENEKSEL KADIN MODELLERİ Mİ?

ÖZET

Michael KEMPER

Prof., University of Amsterdam, Faculty of Humanities

Ceditçilik döneminin en önemli özelliklerinden biri, kadın eğitime ve Rusya'nın Müslüman topluluklarında kadınların rolüne kamuoyunun gösterdiği ilgiydi. Ceditçiliğin kurucu babası Kırım Tatarı İsmail Gaspiralı (1851-1914) için Müslüman kadınların 'özgürleşmesi' Rusya'daki Türk ulusunun hayatta kalması ve gelişmesi için son derece önemliydi; kızı Şefika Gasprinski ile birlikte Rusya'nın Müslüman kadınlara yönelik ilk dergisi Âlem-i Nisvân'ı (1906-1911) yayınladı.

Ünlü kadı ve gazeteci Rıza Fahreddin (1859-1936) de özellikle romanlarında, ahlaki ve pedagojik yayınlarında 'kadın sorununa' dikkat çekmiştir. Rıza Fahreddin ayrıca Rusya'nın ilk kadın biyografileri derlemesi olan Meşhur Hatunlar'ı (1904) yayınladı. Bu eser, Rusya'daki Müslüman kadınların özgürleşmesinde bir dönüm noktası olarak sık sık övülmüş ve Rıza Fahreddin'in erkek biyografilerinden oluşan büyük derlemesi Âsâr ile karşılaştırılmıştır. Sunumumda Âsâr ve Meşhur Hatunlar arasındaki farklara, Meşhur Hatunlar'ın rol model olarak sunduğu kadın niteliklerine ve davranışlarına, Rıza Fahreddin'in yararlandığı devasa Müslüman kaynak havuzuna ve aynı zamanda bu eserden neleri dışladığına daha yakından bakılması gerektiğini savunuyorum. Âsâr'dan farklı olarak Meşhur Hatunlar'ın Rusya'nın Müslüman toplulukları ve onların kahramanları hakkında bir bilgi arşivi olarak tasarlanmadığını; daha ziyade, kitapçığın ahlaki edebiyat işlevini Muhammed Peygamber'in zamanından bu yana İslam tarihine genel bir bakışla birleştirdiğini; erken İslam tarihinin yanı sıra ortaçağ ve modern Müslüman tarihinin ana unsurlarını kadın aktörlerin merceğinden açıklayan bir tarih kitabı olduğunu iddia ediyorum. Bu nedenle kitabın iki pedagojik işlevi vardır: [1] Gerçek hayattan alınmış bölümlerle çağdaş kadın okuyuculara İslami rol modeller sunmak; ve [2] (kadın?) okuyuculara Endülüs'ten Arabistan'a, Osmanlı İmparatorluğu'ndan İran ve Hindistan'a kadar Müslüman Dünyası'nı kapsayan küresel Müslüman tarihine genel bir giriş sunmak. Bu küresel ortamda Rus kadınlarının yeri nedir ve bu bize Rıza Fahreddin'in "Ceditizm" ve Müslüman kültürel reformizm anlayışı hakkında ne söylüyor?

Anahtar kelimeler:

Ceditçilik Dönemi, Rıza Fahreddin, Reformist, Geleneksel, Kadın Modelleri

RIZA FAKHRADDIN'S FAMOUS WOMEN (1904): TRADITIONAL FEMALE MODELS FOR REFORMİST RUSSIA?

ABSTRACT

Michael KEMPER

Prof. Dr., Amsterdam Üniversitesi, Beşeri Bilimler Fakültesi

One of the key characteristics of the Jadidism era was the public attention to female education and the role of women in Russia's Muslim communities. For Jadidism's founding father, the Crimean Tatar Ismail Gasprinskii (1851-1914), the 'liberation' of the Muslim women was of utmost importance for the survival and development of the Turkic nation in Russia; and together with his daughter Shefika Gasprinskii published Russia's first journal for Muslim women, *Alem-i nisvan* (1906-1911).

Also, the famous qadi and journalist Riza Fakhraddin (1859-1936) put the spotlight on the 'women question', in particular in his novels and in his moralistic and pedagogical publications. Fakhraddin also published Russia's first collection of female biographies, *Meshhur khatinlar* (1904). This work has often been praised as a milestone in the emancipation of Muslim women in Russia and has often been compared with Fakhraddin's major compendium of male biographies, *Athar*. In my presentation I argue that at a closer look at the differences between *Athar* and *Meshhur khatinlar*, at the female qualities and behavior that *Meshhur khatinlar* offers as role models, at the huge pool of Muslim sources that Fakhraddin drew from, but also at what he excluded from this work. I argue that different from *Athar*, *Meshhur khatinlar* is not meant as an archive of information of Russia's Muslim communities and their protagonists; rather, the booklet combines the function of moralistic literature with an overview of Islamic history since the time of the Prophet Muhammad; it is a history book that explains the major elements of early Islamic history as well as medieval and modern Muslim history through the lens of female actors. As such, the book has two pedagogical functions, namely (1) offering Islamic role models to contemporary female readers, by episodes taken from real life; and (2) offering (female?) readers a general introduction into global Muslim history, covering the Muslim World from al-Andalus over Arabia and the Ottoman Empire to Iran and India. What is the place of Russia's women in this global setting – and what does this tell us about Fakhraddin's understanding of "Jadidism" and Muslim cultural reformism?

Keywords:

Jadidism Period, Riza Fakhreddin, Reformist, Traditional, Female Models

CEDİTÇİLİK VE AYDINLANMA

ÖZET

Selahaddin HALİLOV

Prof. Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi

Ceditçilik hareketine yalnızca Rusya'da yaşayan Müslümanlara veya Türklere özgü bir olgu olarak bakmak, bu hareketin gerçek mahiyetinin tam olarak anlaşılmasını engeller. İnsanlık tarihinde, belirli coğrafi bölgeler, milli kimlikler ve kültürel çeşitliliklerle sınırlı olmayan; tüm insanlığın ilerleme sürecini ve halkların tarihsel gelişimini kapsayan süreçler vardır. Bu süreçlerden biri de Aydınlanma hareketidir.

Rusya topraklarında ortaya çıkan Ceditçilik hareketi ile Osmanlı Devleti'ndeki İttihat ve Terakki hareketi, Türk halklarının modernleşme sürecine katılma çabalarının iki farklı tezahürüdür. Bu bağlamda, aynı amaca ulaşmak için iki farklı yaklaşım ortaya çıkmaktadır: Batılılaşma mı, yoksa Yenilenme mi? İlki taklidi, ikincisi ise milli ilerlemeyi esas alır.

Modern Avrupa'da bilim ve siyasetin dinden ayrılması süreci, milli devletlerin oluşumu ile başlamıştır. Bu süreç, daha sonra dünyanın farklı bölgelerinde çeşitli biçimlerde ve kimi zaman karmaşık yapılar içinde gelişimini sürdürmüştür. Milli devletlerin daha erken teşekkül ettiği toplumlarda halkın aydınlanması, bilgiye erişimi ve bilimin uygulanması ön planda olmuştur. Aydınlanmanın temel taleplerinden biri de bireysel özbilincin, toplumsal özbilinç düzeyine evrilmesidir.

Aydınlanma, yalnızca eğitim alanını ve basını kapsamakla kalmaz; aynı zamanda sosyal ve siyasal reformlar ile milli özbilinci de içerir. Bu süreç, ilk olarak İngiliz Aydınlanması ile başlamış, Fransız Aydınlanması ile devam etmiş; sonrasında Almanya'yı ve ardından Rusya'yı etkilemiştir. Osmanlı'da modernleşme süreci ise daha geç başlamış; bu sürecin bir yandan doğrudan Avrupa üzerinden, diğer yandan Rusya'daki Türkler aracılığıyla Osmanlı'ya ulaşması, iki farklı modernleşme algısının oluşmasına yol açmıştır.

Bu farklılık, sürecin hangi yolla gerçekleştirileceği sorusunu gündeme getirmiştir: Batıyı taklit ederek Batılılaşma yoluyla mı, yoksa milli özbilinç - milletleşme/Türkleşme yoluyla mı? Yenilenme yönelimli tüm hareketler, esasen Aydınlanma sürecinin ve milli devlet kurma çabasının farklı aşamaları ve bileşenleri olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, bu sürecin oldukça karmaşık olduğu ve çeşitli nedenlerle bazı bileşenlerin olumlu, bazılarının ise olumsuz biçimde algılanabileceği de özellikle vurgulanmalıdır.

Anahtar kelimeler:

Ceditçilik, Türkleşme, Modernleşme, Aydınlanma

JADIDISM AND ENLIGHTENMENT

ABSTRACT

Selahaddin HALILOV

Prof., Azerbaijan National Academy of Sciences

To regard the Jadidism movement merely as a phenomenon specific to Muslims or Turks living in Russia hinders a comprehensive understanding of its true nature. Throughout human history, there have been processes that transcend specific geographical regions, national identities, and cultural diversities - processes that encompass the advancement of humanity and the historical development of entire peoples. One such process is the Enlightenment movement.

The emergence of Jadidism in the Russian territories and the Committee of Union and Progress in the Ottoman Empire represent two distinct manifestations of the broader effort among Turkic peoples to partake in the process of modernization. In this context, two different approaches to achieving the same objective come into view: Westernization or Renewal? The former is grounded in imitation, whereas the latter prioritizes national progress.

In modern Europe, the separation of science and politics from religion began with the formation of nation-states. This transformation later evolved in various forms and complexities across different regions of the world. In societies where nation-states emerged earlier, public enlightenment, access to knowledge, and the application of science gained prominence. One of the core demands of the Enlightenment was the transition from individual self-awareness to collective consciousness.

The scope of the Enlightenment extends beyond education and the press; it also encompasses socio-political reforms and the development of national self-consciousness. This process began with the English Enlightenment, continued with the French Enlightenment, and subsequently influenced Germany and later Russia. In the Ottoman Empire, the modernization process began relatively late. The fact that it reached the Ottomans both directly via Europe and indirectly through the Turkic peoples of Russia led to the emergence of two distinct perceptions of the modernization experience.

This divergence manifested in debates over the method through which modernization should be pursued: should it be realized by imitating the West and embracing Westernization, or through fostering national self-consciousness - nation-building/Turkification? All renewal-oriented movements can, in essence, be considered stages and components of the broader trajectory toward enlightenment and the establishment of the nation-state. Nevertheless, it must be emphasized that this process is highly complex, and due to various factors, certain components may be perceived in either a positive or negative light.

Keywords:

Jadidism, Turkification, Modernization, Enlightenment

ПРАВОВОЙ СТАТУС МУСУЛЬМАНСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ РОССИИ В СЕРЕДИНЕ XIX – НАЧАЛЕ XX ВЕКОВ, ВОПРОСЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ У ТАТАР

ÖZET

Сулейман РАХИМОВ

Проф., Болгарская исламская академия, Центр исламского наследия

Правовое положение татаро-мусульманской народной школы в регионе Поволжья и Приуралья России и политика российских государственных органов по отношению к этим учебным заведениям в период с середины XIX – начала XX веков одна из актуальных научных тем для изучения исследователями.

Школьная политика государственных органов рассматривается как одно из направлений национальной политики государства к нерусским народам, в первую очередь татарам. Проблема просвещения мусульман внутренней России раскрывается на фоне внутриполитических процессов жизни всей страны. История народного просвещения у татар органически связана с многовековой историей всей духовной культуры народа. Мусульманские школы – мектебе и медресе сформировались в регионе Поволжья уже в X веке в период существования Булгарского государства, и эта система народного образования продолжала существовать на протяжении столетий, где-то изменяясь в формах, но не меняясь по сути. Эти учебные заведения, являясь фундаментом книжной культуры татарского народа в Волжско-Уральском регионе, стали базой по сохранению и развитию национальной идентичности и в целом культуры народа.

В начале XX века насчитывалось около 4000 мусульманских мектебе и медресе, располагавшихся в основном в деревнях и городах этого большого региона России. До конца XIX века у татар доминировала конфессиональная (мусульманская) школа, содержавшаяся за счет прихожан.

В реформировании татарской школы можно выделить несколько этапов: 1890-е – 1910 гг., 1910 – февраль 1917 г., 1920 – начало 1930 гг. Основным содержанием первого этапа являлось стремление превратить конфессиональные татарские школы в общеобразовательные. На втором этапе при победе татарских конфессиональных школ нового типа (джадидистские – новометодные школы) началась борьба за включение их в государственную систему общеобразовательных школ. На третьем этапе произошло разрушение у татар конфессиональных школ, взамен которых пришла татарская советская массовая школа.

Ключевые слова:

Джадидизм, Школа, Медресе, Реформа Образования

THE LEGAL STATUS OF MUSLIM EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN RUSSIA IN THE MIDDLE OF THE 19th – EARLY 20th CENTURIES, ISSUES OF REFORMING SCHOOL EDUCATION AMONG THE TATARS

ABSTRACT

Suleiman RAKHIMOV

Prof., Bolgar Islamic Academy, Center for Islamic Heritage

The legal status of the Tatar-Muslim public school in the Volga and Ural regions of Russia and the policy of Russian government agencies in relation to these educational institutions in the period from the mid-19th to the early 20th centuries is one of the relevant topics of research.

The school policy of state bodies is considered as one of the directions of the national policy of the state towards non-Russians, primarily the Tatars. The problem of the education of Muslims of internal Russia is revealed throughout the internal political processes of the whole country. The history of public education among the Tatars is connected with the centuries-old history of the national culture. Muslim schools - mektebs and madrassas were formed in the Volga region in the 10th century during the existence of the Bolgar state, and this system of Muslim education continued to exist for centuries, changing in forms, but not changing in its essence. These educational institutions, being the foundation of the book culture of the Tatar people in the Volga-Ural region, became the basis for the preservation and development of the national identity and culture in general.

At the beginning of the 20th century, there were about 4,000 Muslim mektebs and madrassas, located mainly in the villages and towns of Russia. Until the end of the 19th century, the Tatars were dominated by a confessional (Muslim) school, held at the expense of its attendants.

Three stages can be distinguished in the reform of the Tatar school: 1890s - 1910, 1910 - February 1917, 1920 - early 1930s. The main idea at the first stage was the desire to transform confessional Tatar schools into general education schools. At the second stage, with the victory of Tatar confessional schools of a new type (Jadidist - new-method schools), the struggle for their inclusion in the state system of general education schools started. At the third stage, the Tatar confessional schools were destroyed, replaced by the Tatar Soviet public school.

Keywords:

Jadidism, Mekteb, Madrasah, Educational Reform

İDİL-URAL BÖLGESİNDE DİNİ METİNLERİ ANLAMA GELENEĞİ VE BUNUN DİN ANLAYIŞINA ETKİSİ

ÖZET

Rifat SIYARGULOV

Dr., Rusya İslam Üniversitesi

Bir insan hayatı boyunca değişir, gelişir, hatta diyebiliriz ki evrim geçirir. Aynı şekilde, onunla bağlantılı olan her şey de değişir. Değişmeyen belki de sadece İslam dinidir, çünkü o değişmeyen Kuran'a dayanmaktadır. Ancak değişmeyen sadece dinin kendisidir. Dini bilimler, din anlayışı, algısı, din eğitimi ve dini metinleri anlama kültürü de değişime tabidir.

Dini metinlerin analizi yoluyla farklı tarihsel dönemlerde din algısındaki değişiklikleri gözlemleyebiliriz. Bu farklılıklar, diğer şeylerin yanı sıra, sosyo-politik değişimlerle yakından ilişkilidir ve çoğu zaman bu değişimlerin hem bir faktörü hem de bir sonucudur. Konumuz olan dini metinleri anlama geleneği zaman içerisinde değişmekteydi. Farklı zaman dilimlerinde dini metinleri anlamaya yönelik farklı yöntem hakim olmuştur. Tarihin her döneminde dini metinlerin anlaşılması konusunda, özellikle de bir tür metin anlayışından diğerine geçişte çatışmalar ve sorunlar yaşanmıştır. İslam dünyasının diğer bölgelerinde olduğu gibi, bu çelişkiler 18. ve 19. yüzyıllarda İdil-Ural (Ural-Volga) bölgesinde özellikle belirgindi.

Anahtar kelimeler:

Ural Bölgesi, Din, Sosyo-politik Değişimler, İslam

THE TRADITION OF UNDERSTANDING RELIGIOUS TEXTS IN IDIL-URAL REGION AND ITS IMPACT ON THE UNDERSTANDING OF RELIGION

ABSTRACT

Rifat SIYARGULOV

Dr., Russian Islamic University

Throughout his life a person changes, develops, one might even say, evolves. Likewise, everything connected with it also changes. Perhaps the only unchanging religion is Islam because it is based on the unchanging Quran. But it is only religion itself that does not change. Religious sciences, the understanding and perception of religion, religious education, and the culture of understanding religious texts are also subject to change.

Through the analysis of religious texts, we can observe changes in the perception of religion in different historical periods. These differences are, among other things, closely linked to socio-political changes and are often both a factor and a consequence of these changes. The tradition of understanding religious texts, which is our subject, has been changing over time. Different methods of understanding religious texts have prevailed in different time periods. In every period of history there have been conflicts and problems in the understanding of religious texts, especially in the transition from one type of textual understanding to another. As in other parts of the Islamic world, these contradictions were particularly evident in the Idyl-Ural (Ural-Volga) region in the 18th and 19th centuries.

Keywords:

Ural Region, Religion, Socio-political Changes, Islam

CEDİTÇİLİK TARİHİ ARAŞTIRMALARINA METODOLOJİK ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

ÖZET

Saime Selenga GÖKGÖZ

Doç.Dr. Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

Bu sunumda konunun tartışmasına yerleşen, makro ve mikro düzeyde birkaç temel tarihyazımsal dönemlendirme esas alındı. Tarih dönemleriyle beraber politik ve beşerî coğrafyalar da kimi eski ve kimi yeni adlarıyla da çerçevelendi, olay-olgu ardışıklığı ve başlangıçlar belirlendi. Atıf politik coğrafya çerçevelendirmesine bağlı olarak, uluslararası yaklaşıldığında Orta ve Güney Amerikalar'ı dışarda tutmamak gerekti, nitekim bir tarih dönemi olarak Sovyetler Birliği'nin hem kuruluşu hem de parçalanması, dünya tarihi, modern uluslar ve ulus-devletler tarih yazımınca birer milattı. Bu dönemlendirme, Soğuk Savaş ve Erken Soğuk Savaş adıyla yeni bir ideolojik çağ başlangıcı idi. Akdeniz, Karadeniz ile Hazar havzaları, öyleyse daima Türkiye, Kafkasya ve Kırım ve Balkanlar, İran, İngiliz tarih diskuruna mahsus terimle 'Yakın Doğu,' bu ideolojik çatışmacı tarih akışına içerilmeli idi. Yine 'Eski Dünya' ise, bir adı kıta – kara Asya'nın ancak batı uzantısı olmakla Avrupa'nın haritacı coğrafyacıları 'dünya hegemonyası' diskuruyla, Aydınlanmalar'ından itibaren her bakımdan kaşif, mucit ve üretken ve üstün hükmünü taşıyıcı bir politik akılda, bu niteliklerini de, dünya uluslarını yönetmek azminde varoluş sebebi sayarak, misyon bilerek doğuyordu; geç 18. yüzyıl ve sürerek artık 'yeryüzünü'nü kendi çıkarları ve yararlarına uyarlayarak bölmelendirme ve mertebelendirip sınıflama, yeni yeni hep yeni terimleri tedavüle sürerek yapılan bir mesai her modern yeni ulusu, politik, entelletüel ve ideolojik elitlerini düşündürmeli idi. Hindistan ve Hind alt-kıtasına ve Çin'le Çin alt-kıtasına keza Asya Pasifik ile Avrupa Atlantik'e, kıtalararası Asya – Afrika, dolayısıyla Eski Osmanlı ve Eski Çarlık politik egemen coğrafyası da bu coğrafyacı hudutlandırıcı akıl tarafından haritalandı hep, yeniden ve yeniden.

Anahtar kelimeler:

Politik Coğrafya, Ceditçilik Tarihi

A METHODOLOGICAL AND CRITICAL OVERVIEW AND APPROACH ON THE HISTORY OF JADIDISM STUDIES

ABSTRACT

Saime Selenga GÖKGÖZ

Assoc. Prof. Hacettepe University,
Institute of Atatürk's Principles and History of Turkish Revolution

In this presentation, a few basic historiographical periodizations were taken at macro and micro levels, which settled into the discussion of the subject. Along with historical periods, it was necessary to frame political geographies with old and new names, and the sequence of events-facts was determined with beginnings. In this context, both the establishment and disintegration of the Soviet Union were milestones. At this point, it was desired to rise from panoramic view of both the Russian Federation and the Central Asian Turkish Republics, the Mediterranean, the Black Sea and the Caspian basins, so always modern Turkey, historical and modern Caucasus and Crimea and the Balkan line and Iran, the 'Near East' as a new modern British hand-made political historical geographical artefact term, and again the 'Old World', divided into anterior, inner or central and far Esat Asia, India and the Indian sub-continent, and China and the Chinese sub-continent, as well as the Asia Pacific, Europe and the Atlantic, the Asia-Africa intercontinental, and therefore the former Ottoman and Tsarist political sovereign geography.

Keywords:

Political Geographia, History of Jadidism

DAĞISTAN'DA CEDİDİZM: ORTADOĞU VE RUSYA ARASINDA MÜSLÜMAN REFORMİZMİ (1890'LAR-1930'LAR)

ÖZET

Shamil SHIKHALIEV

Dr., Avusturya Bilimler Akademisi, İran Araştırmaları Enstitüsü

Bu sunum, Dağıstan'daki Müslüman reformizm hareketinin 1890'lar ile 1930'lar arasındaki oluşumunu ve evrimini, Rusya İmparatorluğu ve Orta Doğu'daki daha geniş Ceditizm hareketleri içinde konumlandırarak incelemektedir. Mevcut çalışmalar, özellikle Kırım ve Volga Tatarları arasında Türkçe konuşan bir fenomen olarak Ceditçiliğe odaklanmışken, Kuzey Kafkasyalı alimlerin, entelektüellerin ve Sufi figürlerin katkıları yeterince araştırılmamıştır. Bu makale, Dağıstanlı Müslüman reformculuğunun, Ceditçiliğin hakim anlatılarına karşı ikna edici bir alternatif model sunduğunu savunmaktadır.

Dağıstanlı reformcular Kırım ve Volga-Ural Ceditleri ile etkileşim içinde olsalar da yönelimleri aynı zamanda bölgedeki medreselerde dini eğitim ve edebiyatın baskın dili olan Arapça tarafından şekillendirilmiştir. Bu dilsel ve kültürel yönelim Mısır, Suriye ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ortadoğulu reformist hareketlerle derin entelektüel bağlar kurulmasını sağladı. Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh ve Reşid Rıza gibi düşünürler Dağıstanlı alimler arasında yaygın olarak okunuyordu. Ezher'e yapılan eğitim seyahatleri ve Kahire, İstanbul ve Halep'teki Kuzey Kafkasya diasporası ile kurulan bağlar, Dağıstanlı reformcuları bölgeler arası İslami modernist ağların içine daha da yerleştirdi.

Volga-Urallar veya Orta Asya'nın nispeten homojen ortamlarının aksine Dağıstan iki düzineden fazla etnik gruba ve dile ev sahipliği yapmaktadır. Bu çeşitlilik bölgenin reformist söylemini şekillendirmiş ve bu söylem Kumukça, Avarca, Lakça ve Dargince de dahil olmak üzere birçok dilde ortaya çıkmıştır. Ancak Arapça, erken Sovyet döneminde bile merkezi önemini korumuş ve bölgenin Arap-İslam entelektüel dünyasıyla tarihsel bütünleşmesinin altını çizmiştir.

Ceditizm genellikle sekülerleştirici veya ulema karşıtı bir hareket olarak çerçevelenirken, Dağıstanlı reformizmi sıklıkla geleneksel İslami öğrenimin bir devamı olarak ortaya çıkmıştır. Reformist çabalar, bölgenin uzun süredir devam eden Şâfiî hukuk kültürü ve güçlü tasavvuf gelenekleri üzerine inşa edilmiştir. Tatar toplumunda görülen Ceditçiler ve Kadimciler arasındaki keskin kutuplaşmış bölünmenin aksine Dağıstan'da reform ve gelenek arasında net bir ikilik oluşmamıştır. İctihat unsurları, en azından on yedinci yüzyılın sonlarından beri bölgenin İslami ilimlerinde mevcuttu ve reformun yerleşik epistemolojik çerçeveler içinde ifade edilmesine izin veriyordu.

Dağıstan Ceditçiliği içinde birden fazla reform kolu bir arada var olmuştur. Bazı entelektüeller öncelikle pedagojik yeniliklere

odaklanırken, diğerleri teolojik ve hukuki eleştirilerle uğraştı. Sufi yönelimli reformcular ile daha püriten sesler arasında da ayrımlar ortaya çıktı, ancak bunlar nadiren mutlaklı. Sufi alimler genellikle reformist tartışmalarda merkezi roller oynamış ve modernist fikirlerin dolaşımını kolaylaştıran aktif yazışma ağlarını sürdürmüşlerdir.

Erken Sovyet döneminde, özellikle de 1920'lerde Dağıstan'da İslami ilimlerde kısa süreli bir canlanmaya yaşanmıştır. Yeni rejimin ideolojik kısıtlamalarına rağmen medreseler, okullar ve camiler faaliyetlerini sürdürdü. Bununla birlikte, 1920'lerin ortalarında bazı Cedidler Sovyet eğitim ve akademik kurumlarına entegre edildi. Rasyonalist yaklaşımları ve pedagojik uzmanlıkları ile, Sovyetlerin Müslüman toplulukları modernleştirme çabalarında faydalı ortaklar olarak görüldüler. Bazıları Sovyet devlet okullarında öğretmen olurken, diğerleri Sovyet tarih biliminin yanı sıra bölgedeki Arapça ve İslami araştırmaların temellerinin atılmasına yardımcı oldu.

Ancak bu uyum kısa ömürlü oldu. 1930'ların sonunda Sovyet devleti kararlı bir şekilde İslam'a karşı cephe aldı. Cedid'in önde gelen pek çok ismi tutuklandı, sürgüne gönderildi ya da Büyük Terör sırasında idam edildi. Bununla birlikte, onların çabaları Dağıstan'ın entelektüel tarihinde kalıcı bir iz bıraktı ve ne Tatar modellerinin türevi olan ne de Sovyet sekülerizmine tamamen asimile olan İslami reformizmin benzersiz bir ifadesini temsil etti.

Anahtar kelimeler:

Orta Doğu, Cedidizm, Rusya, Reformizm, Dağıstan

JADIDISM IN DAGHESTAN: MUSLIM REFORMISM BETWEEN THE MIDDLE EAST AND RUSSIA (1890s–1930s)

ABSTRACT

Shamil SHIKHALIEV

Dr., Austrian Academy of Sciences, Institute of Iranian Studies

The presentation explores the formation and evolution of Muslim reformism movement in Daghestan between the 1890s and the 1930s, situating it within broader Jadidism movements in the Russian Empire and the Middle East. While existing scholarship has focused primarily on Jadidism as a Turkic-speaking phenomenon – especially among the Crimean and Volga Tatars – the contributions of North Caucasian scholars, intellectuals, and Sufi figures remain largely underexplored. This paper argues that Daghestani Muslim reformism presents a compelling alternative model to prevailing narratives of Jadidism.

Although Daghestani reformers engaged with Crimean and Volga-Ural Jadids, their orientation was also distinctly shaped by Arabic as the dominant language of religious education and literature in the region's madrasas. This linguistic and cultural orientation fostered deep intellectual connections with Middle Eastern reformist movements in Egypt, Syria, and the Ottoman Empire. Thinkers such as Jamal al-Din al-Afghani, Muhammad 'Abduh, and Rashid Rida were widely read among Daghestani scholars. Educational journeys to al-Azhar and ties with the North Caucasian diaspora in Cairo, Istanbul, and Aleppo further embedded Daghestani reformers within transregional Islamic modernist networks.

Unlike the relatively homogeneous environments of the Volga-Urals or Central Asia, Daghestan is home to over two dozen ethnic groups and languages. This diversity shaped the region's reformist discourse, which unfolded across multiple vernaculars, including Kumyk, Avar, Lak, and Dargin. Arabic, however, retained central importance even into the early Soviet period, underscoring the region's historical integration into the Arabic-Islamic intellectual world.

While Jadidism is often framed as a secularizing or anti-ulama movement, Daghestani reformism frequently emerged as a continuation of traditional Islamic learning. Reformist efforts built upon the region's long-standing Shafi'i legal culture and robust Sufi traditions. Unlike the sharply polarized division between Jadids and Qadimists seen in Tatar society, Daghestan did not develop a clear-cut binary between reform and tradition. Elements of *ijtihad* had been present in the region's Islamic scholarship since at least the late seventeenth century, allowing for the articulation of reform within established epistemological frameworks.

Multiple strands of reform coexisted within Daghestani Jadidism. Some intellectuals focused primarily on pedagogical

innovation, while others engaged in theological and legal critique. Distinctions also arose between Sufi-oriented reformers and more puritanical voices, although these were rarely absolute. Sufi scholars often played central roles in reformist debates and maintained active correspondence networks that facilitated the circulation of modernist ideas.

In the early Soviet period, particularly during the 1920s, Daghestan saw a brief revival of Islamic scholarship. Despite the ideological constraints of the new regime, madrasas, schools, and mosques still functioned. Nevertheless, in the mid-1920s some Jadids were integrated into the Soviet educational and academic institutions. With their rationalist approach and pedagogical expertise, they were seen as useful partners in the Soviet effort to modernize Muslim communities. Some became teachers in Soviet state schools, while others helped to establish the foundations of Soviet historical scholarship as well as Arabic and Islamic Studies in the region.

However, this accommodation proved short-lived. By the late 1930s, the Soviet state turned decisively against Islam. Many prominent Jadid figures were arrested, exiled, or executed during the Great Terror. Nonetheless, their efforts left a lasting imprint on the intellectual history of Daghestan, representing a unique articulation of Islamic reformism that was neither derivative of Tatar models nor wholly assimilated into Soviet secularism.

Keywords:

Middle East, Jadidism, Russia, Reformism, Dagestan

ORTA ASYA’NIN BÖLGESEL EGEMENLİK ARAYIŞI: KİMLİK, MİRAS VE JEOPOLİTİK ARASINDA

ÖZET

Timur DADABAEV

Prof., University of Tsukuba,
Special Program for the Japanese and Eurasian Studies

Bu sunum, kökleri bölgesel egemenlik ve kültürel canlanmaya dayanan Ceditizm ideallerinin değişen jeopolitik dinamiklerle kesiştiği Orta Asya’nın güncel gerçeklerini incelemektedir. Rusya, Çin ve Batı gibi küresel güçler arasındaki gerilimler arttıkça, Orta Asya devletleri bölgesel egemenlik ve kimliklerini savunmanın bir yolu olarak giderek daha fazla bölgeselcilik arayışına girmektedir. Bu makale, bu bölgeselci eğilimlerin yerel kimliklere ve entelektüel geleneklere derinlemesine gömülü olduğunu ve bunların birçoğunun Ceditçi hareket tarafından öncülük edildiğini savunmaktadır. Ayrıca, dışarıdan dayatılan uluslararası ilişkiler çerçeveleri ile Orta Asya’nın kendine özgü tarihi ve siyasi manzarasını daha iyi yansıtan yerel olarak geliştirilen kavramlar arasındaki sürtüşmeyi incelemektedir. Yapısal olarak bu sunum, “Büyük Oyun,” Orta Asya’nın büyük güçlerin “arka bahçesi” olarak tasvir edilmesi ve bölge devletlerinin kaçınılmaz olarak daha büyük jeopolitik oyuncularla “aynı safta” yer alması gerektiği varsayımı gibi sorunlu anlatıları eleştirel bir şekilde inceleyerek başlamaktadır. Daha sonra Orta Asya “komşuluğu” kavramı, bölgesel diplomaside kayıt dışılığın rolü ve yerel değer ve normların etkisi de dahil olmak üzere bölgenin aktörlüğünü ve stratejik görünümünü daha iyi yakalayan alternatif çerçeveleri araştırıyor. Bu unsurların çağdaş uluslararası ilişkileri nasıl şekillendirdiğinin altını çizen sunum, Ceditizm ideallerinin Orta Asya devletleri tarafından egemenlik ve bölgesel uyum arayışlarında nasıl yeniden yorumlandığını ve uyarlandığını göstermektedir.

Anahtar kelimeler:

Bölgesel, Kimlik, Miras, Egemenlik, Jeopolitik

CENTRAL ASIA'S QUEST FOR REGIONAL SOVEREIGNTY: BETWEEN IDENTITY, HERITAGE, AND GEOPOLITICS

ABSTRACT

Timur DADABAEV

Prof., University of Tsukuba,
Special Program for the Japanese and Eurasian Studies

This presentation explores the contemporary realities of Central Asia, where the ideals of Jadidism-rooted in regional sovereignty and cultural revival-intersect with shifting geopolitical dynamics. As tensions between global powers such as Russia, China, and the West intensify, Central Asian states are increasingly seeking regionalism as a means of asserting regional sovereignty and identity. This paper argues that these regionalist tendencies are deeply embedded in local identities and intellectual traditions, many of which were pioneered by the Jadidist movement. Furthermore, it examines the friction between externally imposed frameworks of international relations and locally developed concepts that better reflect Central Asia's unique historical and political landscape.

Structurally, this presentation begins by critically examining problematic narratives such as the "Great Game," the portrayal of Central Asia as the "backyard" of great powers, and the assumption that regional states must inevitably "bandwagon" with larger geopolitical players. It then explores alternative frameworks that better capture the region's agency and strategic outlook, including the concept of a Central Asian "neighborhood," the role of informality in regional diplomacy, and the influence of Indigenous values and norms. By highlighting how these elements shape contemporary international relations, the presentation demonstrates how the ideals of Jadidism have been reinterpreted and adapted by Central Asian states in their pursuit of sovereignty and regional cohesion.

Keywords:

Regional, Identity, Heritage, Sovereignty, Geopolitics

ŞİHABEDDİN MERCANİ VE MODERN TATAR ULUSU FİKRİ

ÖZET

Uli SCHAMILOGLU

Prof. Dr., Nazarbayev Üniversitesi & Wisconsin-Madison Üniversitesi

Bu makale, modern Kazan Tatar ulusal kimliğinin oluşumuna yol açan yazıların bir özetini sunmaktadır. Makale, büyük Tatar bilgini Şihabeddin Mercani'nin (1818-1889) tarihi yazılarının bir özetiyle başlar. Kendisi, İslam hukuku üzerine bir dizi çalışmanın yanı sıra, ilk cildi 1885'te Kazan'da yayınlanan iki ciltlik eseri Müstefâdü'l-ahbâr fî ahvâli Kazan ve Bulğâr ile en iyi bilinir (İki ciltlik tam takım daha sonra ancak 1897-1900 yıllarında yayımlandı). Bu, daha önceki argümanımın bir özetini içerir; onun çalışması, özellikle 1905 Devrimi ve Müslüman Türk dillerinde gazetelerin patlamasından sonra, daha sonraki Tatar ulusal projesinin temelini oluşturan bir Tatar tarihi teorisinin temelini attı. Daha yakın zamanda, Danielle Ross, Şihabeddin Mercani'nin teorisinin Hüseyin Feyzhanov'dan (1823-1866) etkilendiğini ileri sürdü.

Bu makale, Hüseyin Feyzhanov'un rolünü ve onun Şihabeddin Mercani ile ilişkisini değerlendirmektedir. Makalede devamla, bazı araştırmacılar tarafından dile getirilen, Tatar milletinin gerçek kurucusunun Kayyum Nasiri (1825-1902) olduğu yönündeki görüş ele alınmaktadır. Ancak bu çalışma, Kayyum Nasiri'nin, Miroslav Hroch'un A Evresi olarak tanımladığı döneme uygun biçimde, modern bir Tatar kimliğinin temellerini filoloji ve etnografya aracılığıyla atan bir kültürel aktivist olarak konumlandırılmasının daha yerinde olduğunu savunmaktadır. Bu yeni kimlik projesi, ilerleyen yıllarda Tatar basını aracılığıyla önemli ölçüde gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Modern kimliğe dair rekabet halindeki vizyonlar (başka bir deyişle bu kimliğin bir bölgeyle ilişkilendirilip ilişkilendirilmemesi meselesi), Mercani ve onun talebeleri -örneğin Rızaeddin Fahreddin- ile İsmail Gaspıralı'nın benimsediği daha geniş kapsamlı milli kültürel özerklik (milli muhtariyet) anlayışı arasında farklılık arz etmiştir. Bununla birlikte, "Tatar" kimliği ile "Türk" kimlik arasındaki ayrım giderek daha karmaşık bir hâl almıştır. Tatar tarihine dair anlayış, Murad Remzi'nin (1855-1935) Arapça kaleme aldığı Telfiku'l-ahbâr ve telkîhu'l-âsâr (1908) adlı eseriyle yeni bir boyut kazanmıştır. Bu eser, sömürge karşıtı bir risale olarak yazılmış olmakla birlikte, hedef kitlesi Arapça okuyan ulema sınıfıydı. Şihabeddin Mercani'nin etkisinin tüm boyutu ise, onun hicrî doğumunun 100. yılı münasebetiyle yayımlanan makale derlemesinde açıkça görülmektedir.

Yusuf Akçura'nın, İsmail Gaspıralı ve Şihabeddin Mercani hakkında yaptığı değerlendirmeden, onun Gaspıralı'yı en büyük Türkçü olarak gördüğü ve Mercani'yi de Gaspıralı'dan sonra ikinci sıraya yerleştirdiği anlaşılmaktadır. Ne var ki, modern Türk kimliğinin yükselişini değerlendirirken milli tarihin rolünü göz önünde

bulundurursak, en etkili ismin Mercani olduğunu kabul etmemiz gerekir. Nitekim ne Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Türklerin ne de Rusya İmparatorluğu'ndaki Türk/Tatar halklarının modern milli tarihine dair, Mercani'nin yenilikçi ve etkili çalışmaları öncesinde bir örneğe rastlamaktayız. Bu bağlamda, Mercani'yi modern Türk milli tarih yazımının kurucusu, yani "babası" olarak değerlendirmek mümkündür.

Anahtar kelimeler:

Şihahebdin Mercani, Tatar Kimliği, Kayyum Nasiri, Milli Muhtariyet

SIHABEDDIN MERCANI AND THE IDEA OF A MODERN TATAR NATION

ABSTRACT

Uli SCHAMILOGLU

Prof., Nazarbayev University & University of Wisconsin-Madison

This paper offers an overview of the writings which led to the formation of a modern Kazan Tatar national identity. The paper begins with an overview of the historical writings of the great Tatar scholar Şihabeddin Mercani (1818-1889). In addition to a series of work on Islamic law, he is best known for his two-volume work, *Müstäfad ül-axbar fi ähval Qazan vä-Bulğar*, the first volume of which was published in Kazan in 1885 (The full set of two volumes was published later only in 1897-1900). This includes a recap of my earlier argument that his work laid the foundation for a theory of Tatar history which formed the basis of the later Tatar national project, especially after the Revolution of 1905 and the explosion of newspapers in Muslim Turkic languages. More recently, Danielle Ross has argued that Şihabeddin Mercani's theory was influenced by Hüseyin Feyzhanov (1823-1866).

This paper evaluates the role of Hüseyin Feyzhanov and his relationship with Mercani. The paper continues with an evaluation of the view, expressed by some scholars, that the father of the Tatar nation is really Kayyum Nasiri (1825-1902). This paper argues rather that Kayyum Nasiri fits neatly in the first phase of Miroslav Hroch's Phase A as a cultural activist laying the foundation for a modern Tatar identity through philology and ethnography. In the years which followed this project for a new identity underwent much development and dissemination through the Tatar press. Competing visions of a modern identity (in other words, whether it should be territorialized or not) distinguished the view of Mercani and his disciples such as Rizaeddin Faxretidin from the broader notion of a national cultural autonomy (*milli muhtariyet*) embraced by İsmail Gasprinskiy. Even so, the differing notions of a "Tatar" identity versus a "Turkic" identity took on an increasingly complex relationship. The notion of Tatar history took on a new wrinkle in the Arabic-language work by Murad Remzi (1855-1935) entitled the *Telfîku'l-ahbâr ve telkîhu'l-âsâr* (1908) which was written as an anti-colonial treatise, but with the intended audience the Arabic-reading ulema. The full scale of the impact of Şihabeddin Mercani can also be seen from the essays in the volume published on the occasion of the 100th Hicri anniversary of his birth.

From the appraisal by Yusuf Akchura of İsmail Gasprinskiy and Şihabeddin Mercani we see that he views Gasprinsky as the greatest of the *Türkçüler*, and that in his view Mercani ranked second after Gasprinsky. Yet if in evaluating the rise of modern Turkic identities we consider the role of national history, we must consider that Mercani was most influential. Indeed, we cannot find a modern national history of the Turks of the Ottoman

Empire or the Turks/Tatars of the Russian Empire prior to the innovative and influential work of Mercani. In this regard, we may view Mercani as the father of modern Turkic national history writing.

Keywords:

Şihabeddin Mercani, Tatar Identity, Kayyum Nasiri, National Autonomy

SADREDDİN AYNİ’NİN YANSIMASINDA CEDİTÇİLİK: 4 İMPARATORLUK ORTAMI(LARI) VE OTOBİYOGRAFİ YAZIMI

ÖZET

Zaur GASIMOV

Doç. Dr., Türk-Alman Üniversitesi

Sadreddin Ayni (1878-1954) önde gelen bir Orta Asya entelektüel ve bölgedeki Ceditçi okulların yorulmak bilmez bir savunucusuydu. Orta Asya'nın çok dilli kültürünü temsil etmiş ve Tacik ve Özbek dillerinde edebi ve akademik içerikli çok sayıda eser kaleme almıştır. Orijinali Tacikçe olarak "Yoddoshtha" adıyla yayımlanan anıları, yalnızca bölgenin o dönemdeki sosyal yaşamının incelenmesi için değil, aynı zamanda Çarlık ve Sovyet Orta Asya'sındaki, özellikle Buhara çevresindeki okulların ve eğitimin tarihinin derinlemesine incelenmesi için de önemli bir kaynaktır. Ayni zamanda, metin hem dilbilimsel açıdan hem de yayınlandığı zaman ve genel olarak zamanın ruhu açısından eleştirel olarak okunmalıdır. Ayni'nin başyapıtı sosyal adaletsizliğe karşı eleştirel bir manifestodur. Ancak adaletsizliğin ve sözde geri kalmışlığın kaynağı, bölgeyi işgal eden ve sömüren çarlık bir yana, Buhara Emirliği olarak gösteriliyordu. Ayni'nin eserini kaleme aldığı, Rusça ve Özbekçeye çevrildiği ve yayınlandığı koşullar bunlardı. Eserin yaratılışındaki açık ideolojik çerçeveye ve Tacikçeden yapılan farklı çevirilere rağmen, "Yoddoshtha" geç Çarlık Buhara'sındaki yeni yöntem okullarının ihmal edilen tarihi için önemli bir edebi kaynaktır.

Anahtar kelimeler:

Ceditçilik, Otopiyografi, Çarlık, Buhara, Eğitim

JADIDISM IN SADREDDIN AYNI'S REFLECTION: IMPERIAL SETTING(S) AND AUTOBIOGRAPHY-WRITING

ABSTRACT

Zaur GASIMOV

Assoc. Prof., Turkish-German University

Sadreddin Ayni (1878-1954) was a prominent Central Asian intellectual and a tireless advocate of the Jadidist schools in the region. He embodied the multilingual culture of Central Asia and authored numerous works in Tajik and Uzbek languages of literary and academic content. His memoirs, originally published in Tajik under the title "Yoddoshtha", are an important source not only for the study of the social life of the region at that time, but also for the in-depth elaboration of the history of schools and education in Tsarist and Soviet Central Asia, especially around Bukhara. At the same time, the text should be read critically, both linguistically and with regard to the time of its publication and the spirit of the times in general. Ayni's masterpiece was a critical manifesto against social injustice. The source of the injustice and alleged backwardness was however projected on the Bukhara Emirate, much less on the tsarism that occupied and exploited the region. These were the conditions under which Ayni wrote his work and under which it was published and translated into Russian and Uzbek. Despite the clear ideological framework of the work's creation and the distinct translations from Tajik, "Yoddoshtha" is an important literary source of the neglected history of new method schools in late Tsarist Bukhara.

Keywords:

Jadidism, Autobiography, Tsarism, Bukhara, Education

XX. YÜZYILIN BAŞLARINDA TÜRKİSTAN CEDİDLERİNİN EĞİTİM FAALİYETLERİ

ÖZET

Zumrad RAHMANKULOVA

Prof. Dr., Özbekistan Milli Üniversitesi

20. yüzyılın başlarında Orta Asya ile Osmanlı Devleti arasındaki kültürel ilişkiler, büyük ölçüde dönemin entelektüel çevrelerinin katkılarıyla gelişmiştir. Buharalı Osman Hoca, yeni eğitim deneyimlerini öğrenmek amacıyla İstanbul'a gelmiş; dönüşünde Buhara'da usul-i cedit (yeni yöntem) anlayışıyla bir okul açmıştır. 1914 yılı itibarıyla bu okulda yaklaşık iki yüz öğrencinin öğrenim gördüğü bilinmektedir. Aynı dönemde Türkistan'ın çeşitli şehirlerinde de benzer usul-i cedit mektepleri açılmıştır.

Bu bağlamda Sedriddin Ayni, Osman Hoca Polathoca ve Abdurafik Rafi Mahdum'un öncülüğünde Buhara'da "Terbiye-yi Etfal Cemiyeti" kurulmuştur. Cemiyet, Türkiye'de eğitim gören Türkistanlı gençleri destekleme amacıyla İstanbul'da bir şube teşkil etmiştir. Farklı kaynaklara göre, cemiyet aracılığıyla 1911 yılında 15, 1912 yılında ise 30 öğrenci İstanbul'a gönderilmiştir. Diğer kaynaklara göre ise yalnızca Buhara Emirliği'nden 1910-1913 yılları arasında toplam 75, tüm Türkistan'dan ise 95 öğrenci eğitim amacıyla Osmanlı topraklarına gönderilmiştir.

1909 yılında ise Münevver Kari ve meslektaşları Ubeydullah Asadullahocayev ile Tospolatbek Norbotabekov tarafından "Cemiyet-i Hayriye" adlı bir yardım kuruluşu teşkil edilmiştir. Münevver Kari, Kazan, Ufa ve Türkiye'deki okullara da öğrenci göndermiştir.

1913'lü yıllarda İstanbul, Kazan ve Urfa'da öğrenim gören bu genç aydınlar, memleketlerine dönmeye başlamışlardır. Bu dönemde Buhara'da "Turan" ve "Buhara-yı Şerif" isimli gazeteler yayımlanmış; bu yayınlar, söz konusu şehirler arasındaki medeni ve kültürel ilişkilerin gelişmesinde önemli birer köprü işlevi görmüştür. Nitekim 1910 yılı Ekim ayından itibaren, Kokanlı kitapçı İshak Şaripov adına İstanbul'dan "İstanbul Haberleri" isimli gazetenin gönderildiği de arşiv belgelerinde yer almaktadır. Öte yandan, II. Meşrutiyetin ardından Özbek aydınlarından Fitrat, yükseköğrenim görmek üzere İstanbul'a gelmiş ve burada "Buhara Tamimi Maarif Derneği'nin kuruluşunda aktif rol almıştır. B. Kasimov'un aktardığına göre, Fitrat İstanbul'da bulunduğu süreçte Mehmet Akif Ersoy ve Ziya Gökalp'ten ders alma fırsatı da bulmuştur.

Anahtar kelimeler:

Terbiye-yi Etfal, Munevvar Kari, Abdulla Avlani, Fitret, Cemiyet-i Hayriye

EDUCATIONAL ACTIVITIES OF THE TURKESTAN JEDIDS IN THE EARLY 20TH CENTURY

ABSTRACT

Zumrad RAHMANKULOVA

Prof., National University of Uzbekistan

In the early 20th century, cultural relations between Central Asia and the Ottoman Empire developed largely with the contributions of the intellectual circles of the period. Osman Hoca from Bukhara came to Istanbul in order to learn new educational experiences; upon his return, he opened a school in Bukhara with the understanding of the *usul-i cedid* (new method). It is known that approximately two hundred students were studying in this school as of 1914. Similar schools of *usul-i cedid* were opened in various cities of Turkestan during the same period.

In this context, the “Terbiye-yi Etfal Society” was established in Bukhara under the leadership of Sedriddin Ayni, Osman Hoca Polat hoca and Abdurafik Rafi Mahdum. The society established a branch in Istanbul with the aim of supporting the Turkestan youth receiving education in Türkiye. According to different sources, 15 students were sent to Istanbul in 1911 and 30 students in 1912 through society. According to other sources, a total of 75 students were sent to Ottoman lands for education between 1910-1913 from the Emirate of Bukhara alone, and 95 students from all of Turkestan.

In 1909, a charity organization called “Cemiyet-i Hayriye” was established by Münevver Kari and her colleagues Ubeydullah Asadullahocayev and Tospolatbek Norbotabekov. Münevver Kari also sent students to schools in Kazan, Ufa, and Türkiye.

In 1913, these young intellectuals who were studying in Istanbul, Kazan and Ufa began to return to their hometowns. During this period, newspapers called “Turan” and “Bukhara-yi Şerif” were published in Bukhara; these publications served as important bridges in the development of civil and cultural relations between the cities in question. Indeed, archive documents also state that a newspaper called “İstanbul News” was sent from Istanbul on behalf of the Kokanlı bookseller İshak Şaripov starting in October 1910.

On the other hand, after the Second Constitutional Era, Fitrat, one of the Uzbek intellectuals, came to Istanbul to receive higher education and played an active role in the establishment of the “Bukhara Tamimi Maarif Association.” According to B. Kasimov, Fitrat also had the opportunity to take lessons from Mehmet Akif Ersoy and Ziya Gökalp during his time in Istanbul.

Keywords:

Terbiye-yi Etfal, Munevvar Kari, Abdulla Avlani, Fitret, Cemiyet-i Hayriye

